

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2013

Kristýna Vozková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**JOSÉ ORTEGA Y GASSET – PUBLICISTA,
EDITOR A ZAKLADATEL MADRIDSKÉ ŠKOLY**

Kristýna Vozková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**JOSÉ ORTEGA Y GASSET – PUBLICISTA,
EDITOR A ZAKLADATEL MADRIDSKÉ ŠKOLY**

Kristýna Vozková

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Černá, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Janě Černé, PhD. za cenné rady a připomínky a především za veškerý čas, který mi věnovala.

Obsah

1. Úvod	1
2. Život José Ortegy y Gasseta.....	4
3. Generace 98 a Generace 14.....	7
3.1 Generace 98	7
3.2 Novecentismus a generace 1914.....	12
4. Filosofické myšlení José Ortegy y Gasseta.....	17
4.1 Objektivismus	17
4.2 Perspektivismus	19
4.3 Raciovitalismus.....	20
4.4 Ortega a „problém Španělska“.....	22
4.5 Ortegův esejistický styl	23
4.6 Poslední fáze tvorby	25
5. Madridská škola	26
5.1 Vznik a vývoj školy.....	26
5.2 Filozofické jádro školy.....	27
5.3 Členové školy.....	28
5.4 Vliv madridské školy.....	29
5.5 Rozpad madridské školy.....	30
6. José Ortega y Gasset jako editor a publicista.....	32
6.1 Ortegova tvorba.....	32
6.2 Publikace v časopisech.....	35
6.2.1 Revista de Occidente.....	35
6.2.2 Další deníky, do nichž Ortega přispíval	37

6.2.3	El Espectador	37
7.	Přínos José Ortegy y Gasseta	39
7.1	Ortegův vliv na latinskou Ameriku	39
7.2	Ortegův vliv v Čechách	41
8.	Závěr	43
9.	Použitá literatura.....	45
10.	Resumé.....	47

1. Úvod

Španělským myslitelům a jejich dílům není v našem prostředí věnováno přílišné pozornosti, ať již kvůli určité zeměpisné separaci Španělska od zbytku Evropy, či kvůli jejich specifickému způsobu myšlení. Tématem této bakalářské práce je španělský filosof a esejista José Ortega y Gasset. Zaměřuji se zejména na jeho publikační činnost, na jeho tvorbu ať již knižní, či publicistickou v rámci řady španělských periodik jako *Revista de Occidente*, *El Espectador*, *El Imparcial* apod. Zmíním rovněž jeho zájem o politickou situaci Španělska na počátku 20. století a jeho vliv na intelektuální elitu země, pomocí níž se snažil o nápravu politické i kulturní úrovně své vlasti. V úvodu nastíním intelektuální biografii tohoto autora a jeho filosofický systém, který se mimo jiné snaží být východiskem pro řešení takzvaného „španělského problému“ (viz. Kapitola 3).

Při psaní práce se opírám o primární i sekundární literaturu a dále reflektuji v nich uvedené informace. Vzhledem k tomu, že chybí dostatečné množství relevantní sekundární literatury v českém jazyce, převážná část literatury je v jazyce španělském, zejména přínosnou pro mne byla kniha *Historia de la filosofía española contemporánea*, jejíž autorem je Manuel Suances Marcos, která systematicky seznamuje čtenáře se všemi významnými směry španělského filosofického myšlení 20. století. A dále *Historia intelectual de España*, jejíž autorem je Sebastian Quesada Marco. Z děl českých autorů jsem čerpala zejména z knih *Dějiny španělské literatury* a *Španělská literatura 20. století*, jejichž autory jsou Oldřich Bělič a Josef Forbelský. V rámci popisu a analýzy filosofického systému José Ortegy y Gassetta jsem se opírala o literaturu primární, v tomto ohledu pro mě byla vzhledem k tematickému zaměření stěžejní zejména *Meditace o Quijotovi* či *Úkol naší doby*.

Bakalářská práce je členěna do šesti kapitol. První kapitola stručně seznamuje se životem José Ortegy y Gassetta, zaměřuji se zde na prvky, které myslitele v mládí inspirovaly, formovaly jej a přispěly k utváření jeho myšlení.

V kapitole druhé se věnuji dvěma intelektuálním hnutím, která ovlivňovala španělské smýšlení počátku století, a to Generaci 98 a Generaci 14. Obě generace se snažily o kulturní pozvednutí země, každá poněkud odlišným způsobem. Přiblížíme si názory obou seskupení, a rovněž rozdílné názory jejich vůdčí osobnosti Miguela de Unamuna a José Ortegy y Gasset.

Třetí kapitola seznamuje s Ortegovým filosofickým myšlením a jeho stěžejními díly. Zaměřuji se zde na popis tří fází jeho myšlení, těmi jsou objektivismus, perspektivismus (v rámci něhož okrajově představím jeho teorii okolností) a raciovitalismus, kde poukážu na koncept *razón vital*. Ortega se výrazně zajímal o politické dění ve Španělsku. Byl nespokojený s dosavadním kulturním i politickým vývojem a snažil se o jakousi nápravu současného stavu země. Tento „španělský problém“ je rovněž častým námětem Ortegových děl, mimo jiné například kniha *Vzpora davů*, kde popisuje „davového člověka“, jeho vliv na intelektuální degeneraci Španělska a navrhuje nápravu situace v podobě nastolení vlády elit.

Kapitola čtvrtá se zabývá jedním z Ortegových nejvýznamnějších počinů, a to založením intelektuálního uskupení „Madridská škola“ (Le Escuela de Madrid). Madridskou filosofickou školou nazýváme skupinu učenců, kteří jsou ovlivněni ortegiánským způsobem myšlení a dále jej reflektují a obohacují o své vlastní myšlenky, jejími členy jsou mimo jiné Manuel García Morente, José Gaos, Xavier Zubiri, Julián Marías a María Zambrano.

V následující kapitole je přiblížena Ortegova publicistická a editorská činnost. Velká řada knih s různorodým zaměřením, založení nakladatelství a časopisu *Revista de Occidente*, a rovněž řada článků v denících *El Sol*, *El Imparcial*, *El Espectador*, *España*.

V poslední kapitole vyzdvihují přínos José Ortegy y Gasset pro země latinské Ameriky, ke kterým měl velmi vřelý vztah. Velký vliv měla jeho filosofie zejména na myslitele v Mexiku a Argentině a neméně důležitá byla zpětná vazba tamních myslitelů na Ortegu. Dále se zaměřuji na vliv Ortegy u nás, neboť jeho myšlení se promítlo rovněž do literárních děl českých spisovatelů.

Záměrem mé bakalářské práce je představit osobu španělského myslitele José Ortegy y Gasset, ať již jako novináře, filosofa, či spisovatele a reflektovat jeho dílo. Přiblížit jeho názory a poukázat na to, jaký měly vliv na další významné osobnosti.

Seznámení s Ortegovými příspěvky španělské kultuře je rovněž jedním z cílů práce, která si nečiní nároky na komplexní reflexi této problematiky, ale je jen jedním z příspěvků k tomuto tématu.

2. Život José Ortegy y Gasseta

José Ortega y Gasset bývá právem řazen mezi přední španělské myslitele a filosofy 20. století. Měl velmi široké pole působnosti, věnoval se filosofii a sociologii, publikoval rovněž mnoho prací týkajících se politologie a estetiky. Významná byla rovněž jeho publicistická činnost, přispíval do řady odborných časopisů, kde se vyjadřoval mimo jiné k politické situaci ve Španělsku, nabádal ke změně a obrodě hispánského národa, podobně jako další významný španělský filosof Miguel de Unamuno (1864-1936), jehož myšlenkami se budeme zabývat v kapitole týkající se Generace 98. José Ortega y Gasset rovněž publikoval řadu knih zabývajících se estetickými tématy, věnoval se též teorii literárních žánrů. Jeho myšlenky přispěly ke snahám o pozvednutí španělského písemnictví a rozšíření španělsky psané literatury. Byl jedním z hlavních představitelů Generace 14 (Generación 14), zakladatelem takzvané „*Madridské školy*“ (*La Escuela de Madrid*).¹

Narodil se 9. května roku 1883 v Madridu do novinářské rodiny. Jeho otec José Ortega Munilla vlastnil deník *El Sol*, dědeček založil časopis *El Imparcial*, Ortega měl tedy k publicistice blízký vztah už od dětství. Vyrůstal ve vzdělané rodině intelektuálů, s liberální a demokratickou tradicí, již jako dítě projevoval značný zájem o vzdělávání a četbu. Nejdříve studoval v Madridu a později na jezuitské škole v Málaze. Vysokoškolského vzdělání dosáhl na univerzitách v Deustu, Salamance a Madridu, zde se také později rozhodl zaměřit na studium filosofie.² Zabýval se však mimo jiné i studiem práv. Roku 1905 opustil Španělsko a odešel do Německa, kde studoval filosofii na univerzitách v Lipsku a Berlíně, rok nato se do Německa opět vrátil a studoval dva roky v Marburgu novokantovství u profesorů Hermana Cohena (1842-1918) a Paula Natorpa (1854-1924).³ Německá filosofie pro něj byla inspirací, v jeho pozdějších filosofických úvahách je znát silný vliv německé filosofie, zejména myslitelů jako Kanta, Hegela a především Nietzscheho.⁴

¹ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. století*, S. 22.

² SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.317.

³ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. století*, S. 22.

⁴ LOUŽEK, M., FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti Jose Ortegy y Gassetta*, S.27.

Po návratu do Španělska začal vyučovat filosofii, politologii a žurnalistiku a přispíval do listu *El Imparcial*. Později, v roce 1910 byl přijat na katedru Metafyziky na univerzitě v Madridu.⁵ V roce 1914 publikuje známé *Meditace o Quijotovi* (*Meditaciones del Quijote*), ve kterých popisuje svou teorii okolností, která patří mezi jeho stěžejní filosofické myšlenky, a zabývá se zde teorií literárních žánrů; v tomto roce byl rovněž zvolen členem *Akademie morálních a politických věd* (*Academia de Ciencias Morales y Políticas*). V roce 1916 začala jeho dlouholetá spolupráce s deníkem *El Espectador*.⁶ Dalším důležitým Ortegovým počinem bylo založení časopisu a nakladatelství *Revista de Occidente*, v němž publikoval filosofické články zejména německých myslitelů a rovněž se otevřeně vyjadřoval k politickému dění v zemi.

Přestože byl Ortega akademikem, neomezovala se jeho činnost jen na učitelskou a badatelskou, nýbrž sám aktivně zasahoval do španělského veřejného dění a se stal jedním z vůdců mladé španělské inteligence. Intenzivně se zajímal o politickou situaci v zemi, otevřeně vystupoval proti vládě, zasazoval se o republikánské Španělsko, byl rovněž zvolen do *Národního shromáždění*.⁷ Byl zastáncem druhé republiky, vystupoval proti diktatuře Primo de Rivery, v roce 1930 se obrátil na vládu a vyjádřil se otevřeně proti monarchii, na obranu republiky.⁸

Ačkoliv byl jedním z „duchovních otců“ druhé republiky, distancoval se později od jejích výstředností a léta války i dobu po ní žil v cizině. Když v roce 1936 vypukla občanská válka, odešel do exilu do Francie a později do Nizozemí, několik let strávil také v Portugalsku či Argentině a dalších zemích v Jižní Americe. Po roce 1945 se opět usadil ve Španělsku a zde setrval až do své smrti. Politice se již více nevěnoval, stávající politická situace v zemi jej zklamala. Na univerzitu se rovněž již nevrátil, přestože mu bylo nabízeno, aby zde dále působil. Mezi jeho významné počiny patří založení *Ligy pro španělské politické vzdělávání* (*La Liga de Educación Política Española*) v roce 1914, v roce 1932 *Sdružení ve službách republiky* (*Agrupación al Servicio de la República*) a ve spolupráci s jedním ze svých žáků Juliánem Mariásem

⁵ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*. S.317.

⁶ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*. S. 317.

⁷ LOUŽEK, M., FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti Jose Ortegy y Gassetta*. S. 27.

⁸ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*. S.317.

založil roku 1948 v hlavním městě Španělska *Ústav humanitních věd (El Instituto de Humanidades)*, který se stal poválečným ohniskem intelektuálního života.⁹

⁹ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, s. 212.

3. Generace 98 a Generace 14

3.1 Generace 98

Španělsko se nacházelo na sklonku 19. a na počátku 20. století v mimořádně komplikované politické situaci. Již v době monarchie za vlády Alfonsa XIII. započal v zemi dlouhotrvající boj mezi dvěma hlavními politickými proudy - konzervativci a liberály. Od roku 1931 se formovala takzvaná „druhá republika“, která se pokoušela o základní změny ve všech oblastech společnosti, nicméně ani v tomto období se nepodařilo napjatou situaci v zemi zklidnit. Ideologické spory mezi konzervativci a liberály vedly k občanské válce, která trvala od roku 1936 do roku 1939. Poté zde vznikla frankistická diktatura, která trvala až do roku 1975, což je rok úmrtí vůdčí osobnosti, generála Franca. V následujících letech došlo k nastolení demokracie ve Španělsku.¹⁰

Politická situace se výrazně odrážela i ve všedních oblastech španělského života. Povědomí o úpadku Španělska a touha po jeho „uzdravení“ byly hluboce zakořeněny ve španělské společnosti 19. století, která byla politicky rozdělená a sociálně i intelektuálně roztržštěná na různé myšlenkové směry.¹¹ Ke krizi myšlenkové se přidává krize politicko-sociální, která vrcholí v roce 1898 „koloniální katastrofou“ (Desastre Colonial), tj. ztrátou španělských kolonií po válce s Amerikou, ve které bylo Španělsko drtivě poraženo. V tomto období se objevuje řada kulturních a politických hnutí jako krausismus, pozitivismus, spiritualismus, modernismus literární i náboženský, novocentismus, tradicionalismus a evropeismus.¹²

Dvacáté století však bývá rovněž nazýváno stříbrným věkem španělského písemnictví, neboť španělská literatura zaznamenala v této době značný vzestup. Na

¹⁰ FENCLOVÁ, J., *Literatura španělsky mluvících zemí*, S. 24.

¹¹ SANA, H., *Historia de la filosofía española*, S.232.

¹² SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*. S.207.

španělském území začala převládat zejména dvě kulturní hnutí: modernismus a Generace 98.¹³

Za patrně nejdůležitější obrodné hnutí před nástupem Generace 98 můžeme považovat tzv. krausismus.¹⁴ Ačkoliv Karl Christian Friedrich Kraus (1781-1832) nepatřil mezi přední evropské myslitele, pro španělskou filosofii byly jeho názory inspirativní až do počátků 20. století. Mimo jeho filosofické myšlenky byl podnětný zejména názor, že Španělsko se potřebuje očistit od současné nepříznivé situace. Země se ocitla během posledních tří století v jakémsi myšlenkovém úpadku, izolovala se od ostatního světa, vlivy zvnějšku sem přicházely jen zřídka. To bylo důvodem, proč se Španělsko na prahu 20. století jevilo tolik odloučené od evropského myšlení a filosofie. Soustředilo se spíše na domácí tradici než na snahy propojení s evropskou kulturou. Ve dvacátém století se myšlenka na regeneraci země stala silnější než dříve, politická situace roku 1898 napomohla k uskupení španělských intelektuálů bojujících o lepší a silné Španělsko, zbavené nepříznivých vlivů a kulturně propojené se zbytkem Evropy. Krausismus ovlivnil rovněž pedagogiku, jeho stoupenci bývají nazýváni vychovateli moderního Španělska.¹⁵

Dříve než se zaměříme na Generaci 98, definujeme si samotný pojem generace. Za jakých podmínek bylo možné použít pro jednotlivé myslitele souhrnné označení generace? Podle Pedra Salinase (1891-1951), španělského spisovatele a představitele Generace 27, mezi typické generační rysy patří například přítomnost vůdčí osobnosti skupiny, obdobné vzdělání, určité osobní vazby mezi příslušníky generace, společné veřejné vystupování, mobilizující zážitek, dále sdílení společného jazyka, který by poukazoval na specifičnost literárního stylu daného uskupení.¹⁶

Název Generace 98 byl odvozen zejména od ztráty španělských kolonií v roce 1898. Azorín (1873-1967) jej zveřejnil v sérii několika článků mezi lety 1905 a 1913 a Ortega y Gasset jej v roce 1913 zmínil v deníku *El Imparcial*, když vyzýval občany Španělska k národní reformě.¹⁷

¹³ FENCLOVÁ, J., *Literatura španělsky mluvících zemí*, S. 24.

¹⁴ BELIC, O., FORBELSKÝ, J., *Dejiny španělské literatury*, S. 176.

¹⁵ BELIC, O., FORBELSKÝ, J., *Dejiny španělské literatury*, S. 177.

¹⁶ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 29.

¹⁷ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 30.

Obě hnutí, jak modernismus, tak Generace 98, tíhla k potřebě intelektuální obrody země, snažila se o její renovaci zejména na poli politiky, filosofie, náboženství, estetiky. Zpochybňovala dosud přijímané hodnoty, důvěra v sílu rozumu podle nich postrádala smysl. Velkou inspirací nalézali v myšlenkách filosofů Sörena Kierkegaard (1813-1855), Arthura Schopenhauera (1788-1860) a Friedricha Nietzscheho (1844-1900).¹⁸ Veškerá snaha o modernizaci a rozvoj vědy byla členy Generace 98 nahlížena kriticky, neboť měla vliv na další „odlidšťování života“. Modernismus vede k přiblížení španělské originality a její tradice. Navrhuje reformu země, která však nezničí nic, co je pro zemi esenciálním. Tradiční hodnoty vedly k poklesu, je zapotřebí je „opravit“. Modernismus však klade na tyto tradice důraz, nesnaží se zmenšit jejich hodnotu. !!!!

Obě hnutí zabývala především stávající situací v zemi. Autoři se zde obraceli k tradici, rodnému jazyku, krajině – zejména kastilské, historii, k oblastem, které odrážejí charakteristiku španělské společnosti. Modernismus se zaměřoval spíše na obnovu poetiky, zatímco Generace 98 zejména na reflexe o Španělsku. Oběma však bylo společné odmítnutí předchozí realisticky a naturalisticky orientované literatury a úsilí o založení nového básnického jazyka.¹⁹

Všichni členové Generace 98 byli nespokojení s politickou situací v roce 1898, projevovali zájem o mimo-španělské literární dění a podnítily společenské hnutí, které se snažilo o pozvednutí a záchranu španělské literární tvorby.²⁰

Jak již bylo řečeno, významným počinem generace byla její literární tvorba. Na počátku století se začal zrychlovat společenský vývoj, pokud se Španělsko chtělo rovnat moderní části Evropy, bylo tedy zapotřebí rovněž zahájit moderní éru španělského písemnictví. Velký význam pro členy Generace 98 měla především literatura kastilská. Zajímala je prapůvodní podoba Španělska, hledali to, co je jakousi esencí, podstatou všeho španělského. Všichni autoři generace si uvědomovali sílu španělského jazyka, používali stejný generační jazyk, který je melodický, nevyhýbá se archaismům a „je schopen překonat poněkud suchou pozitivistickou deskripci“. ²¹ Členové Generace 1898 byli většinou veřejně činní lidé, kteří zasahovali buď do španělského dění politického či

¹⁸ tamtéž

¹⁹ FENCLOVÁ, J., *Literatura španělsky mluvících zemí*. S. 24.

²⁰ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*. S. 30.

²¹ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 30.

kulturního. Své názory vyjadřovali nejen formou uměleckých děl, nýbrž zejména formou literární, úvahami, statěmi a zejména eseji. Autoři Generace 98 pozvedli tento literární žánr na mimořádnou úroveň. Esej se stal žánrem skutečně literárním a stal se nejpěstovanější formou ze všech. O zavedení konečné podoby moderního eseje se zasadil jeden z členů generace Ángel Ganivet (1865-1898), jehož kniha *Idearium español* (*Španělské idearium*) je jedním z nejvýznamnějších generačních děl, které je mnohdy nazýváno „Biblií moderního španělství“.²² Hlavním námětem díla je úpadek této dříve mocné říše, úvahy o jeho příčinách a cestách, jež by tuto zemi opět uvedly do správného a odpovídajícího stavu. Hlavní příčinou úpadku je údajná soustředěnost Španělska na mimo-španělské záležitosti. Definuje Španělsko jako těžko pochopitelnou záhadu, zajímá se více o minulost než o budoucnost země.²³

Vůdčí postavou generace 98 byl bezpochyby Miguel de Unamuno (1864-1936). Dalšími členy této generace jsou: Pío Baroja (1872-1956), Azorín (1873-1967), Joaquín Costa (1846-1911), Antonio Machado (1875-1939), Ramón María del Valle-Inclán (1866-1936), či Gabriel Miró (1879-1930).²⁴ Jejich kritika a nesouhlas se současnou situací v zemi vedou k otázce „Co je Španělsko?“. Snaží se nalézt ty aspekty, jež jsou pro Španělsko podstatné, Hlavní inspirací jsou jim zejména básníci jako Gonzalo de Berceo, Juan Ruiz, el Marqués de Santillana; analyzují a zotavují starý jazyk.²⁵ Odlišnosti mezi jednotlivými členy byly znát zejména v oblasti společensko-politické. Členové Generace 98 se snažili řešit stejné problémy, nicméně jejich názory na řešení situace se v některých případech radikálně rozcházel. Mimo díla jednotlivých autorů Generace 98 všichni členové přispívali do řady významných periodik dané doby, jako například *Don Quijote*, *Germinal*, *Vida Nueva*, *Revista Nueva*, *Plenitud*, *Electra*, *Helios* a řady dalších.²⁶

Miguel de Unamuno patřil mezi jednu z nejvýznamnějších osobností této epochy. Byl rektorem na univerzitě v Salamance, jako ostatní členové Generace 98 se zajímal rovněž o politický vývoj v zemi, nicméně byl znám pro svůj kritický postoj proti politice. V jeho dílech se opakují tři významná témata, náboženství, problém

²² SANA, H., *Historia de la filosofía española*, S.232.

²³ SANA, H., *Historia de la filosofía española*, S.232.

²⁴ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, s.194.

²⁵ FENCLOVÁ, J., *Literatura španělsky mluvících zemí*, S. 25.

²⁶ Tamtéž.

starosti o Španělsko a problém lidského osudu.²⁷ Mezi jeho nejznámější díla patří například spisy *Por tierras de Portugal y España* nebo *Del sentimiento trágico de la vida, En torno al casticismo*.²⁸ Kastilie byla pro členy generace inspirativní, nahlíželi na ni poněkud idealizovaně, kastilský duch podle nich představoval jakousi „niternou historii“, onu esencialistu Španělska.²⁹

Na rozdíl od přístupu José Ortegy y Gasset, podle něhož byla Evropa lékem na „problém Španělska“ a který si bral za cíl zemi přiblížit co nejvíce vzoru moderní Evropy, Unamuno protestoval proti poevropštění Španělska i proti vědě a technice. Tváří v tvář volbě mezi přiblížením Španělska Evropě a setrváním u esenciálních hodnot hispánských, dává přednost druhé volbě, tradicím a jisté mystičnosti země. Prohlašoval se za antiprogresistu, který dává do protikladu vědu moderní Evropy a moudrost.³⁰

Věda podle něj hledá prostředky, jak zpříjemnit a prodloužit život, kdežto moudrost nabádá správně se připravit na nevyhnutelné: na smrt. Člověku je dáno uvědomovat si plynutí vlastního já k smrti, do nicoty, ačkoli toto já touží být neustále. A „pravé a hlubinné poevropštění Španělska nezačne, dokud se nepokusíme prosadit do duchovního řádu Evropy, to ryze naše výměnou za ryze jejich; dokud se nepokusíme pošpanělštit Evropu.“³¹

Hlavní kritikou a největším neúspěchem této generace bylo zejména to, že neměla vytyčený žádný jednotný program. Členové uskupení sice kritizovali stávající situaci a volali po změně, nicméně všechny jejich snahy zůstaly takřkajíc na papíře. Zejména frustrující pro ně bylo vědomí neschopnosti uskutečnit reformu. Neúspěch nakonec vedl členy generace ke vzájemnému odcizení a k individualistickým postojům jednotlivých myslitelů. Každý ze členů generace se vydal svou cestou. Mnoho odborníků rovněž vyjádřilo svoji pochybnost o nároku uskupení nazývat se „generací“ neboť souhlasilo s názorem, že jsou členové tohoto uskupení příliš různorodí a nevyskytuje se u nich dostatek generačních rysů.³²

²⁷ FENCLOVÁ, J., *Literatura španělsky mluvících zemí*, S. 26.

²⁸ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, s.196.

²⁹ FENCLOVÁ, J., *Literatura španělsky mluvících zemí*, S. 25.

³⁰ SANA, H., *Historia de la filosofía española*, S.231.

³¹ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 32.

³² FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 32.

Vliv mužů Generace 98 byl pro formování moderní španělské literární tvorby a pro její otevřenost vůči kultuře Evropy zásadní. Avšak možná díky jejich pasivnímu přístupu, ještě v letech jejich společného působení na počátku 20. století se objevily nové radikálnější snahy, které měla na svědomí mladší nastupující generace nazvaná podle roku 1914.

3.2 Novecentismus a generace 1914

Na přelomu 19. a 20. století začal být patrný kritický postoj vůči modernismu a Generaci 98, zejména v intelektuálních kruzích. Formovala se generace takzvaných následníků, jindy nazývaných epigonů, zahrnující autory narozené zejména mezi lety 1880 a 1890. Tito myslitelé jsou generačně blízcí „osmadevadesátníkům“, ale svou činnost zahájili až na počátku 20. století, proto jsou někdy nazýváni novecentisté.³³ To, že se na španělské literární scéně objevila nová generace, v tomto případě však neznamená zánik té předchozí, naopak i v této době vychází díla myslitelů Generace 98.

Generace 14 je nazvaná podle roku 1914. V tomto roce byly vydány Ortegovy *Meditace o Quijotovi (Meditaciones del Quijote)* a započal největší válečný konflikt Evropy, první světová válka. Dne 23.3.1914 vystoupil José Ortega y Gasset, člen Ligy pro politickou výchovu, s generačními požadavky v *Teatro de Comedia* v Madridu a představitelé Generace 14 se začali objevovat výrazněji na španělské literární a kulturní scéně.³⁴ Generace 1914 je nazývána „generací intelektuálů“.³⁵ Mezi její představitele patří José Ortega y Gasset (1883-1955), Manuel Azaña (1880-1940), který byl ve třicátých letech prezidentem „druhé republiky“, Salvador de Madariaga (1886-1978), liberální spisovatel a myslitel, Claudio Sánchez Albornoz (1893-1984), historik, Julián Besteiro (1870-1940), Américo Castro (1885-1972), rovněž historik, Juan Ramón Jiménez (1881-1958), básník, Eugenio d'Ors (1882-1954), myslitel a spisovatel, Araquistáin (1948), politik a esejista, Gregorio Marañón (1887-1960), lékař a

³³BELIC,O., FORBELSKÝ., J.,*Dejiny španělské literatury*, S.176.

³⁴ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 32.

³⁵ QUESADA,M., *Historia intelectual de Espana*, s.209.

spisovatel, Ramón Pérez de Ayala(1880-1962), prozaik a další.³⁶ Toto seskupení intelektuálů, politiků a spisovatelů se zabývalo spíše děním ve světě společensko-politickém, než uměním a literaturou. Generace 1914 si kladla za cíl pomocí vlády „intelektuálních elit“ kulturně a společensky přeformovat španělský kulturní život. Rok 1914 byl okamžikem jejího vstupu do veřejného života ve Španělsku, měl být počátkem zamyšlení nad stávající situací a dále měla následovat akce, tou bylo ustavení republiky roku 1931, na jejímž konci by bylo Španělsko obnoveno v dřívější síle a slávě. „Poté, co jsme odmítli jedno Španělsko, je věcí naší cti, abychom našli jiné, i těmi nejubožejšími paprsky své duše pokoušíme o nové Španělsko.“³⁷

Generaci roku 1914 můžeme označovat za první vědeckou generaci ve Španělsku, a to zejména v tom smyslu, že její představitelé usilovali o vědeckou kázeň, na rozdíl od zástupců generací předchozích. Situaci ve 20. století je podle Ortegy možné postihnout jako období liberální demokracie a rovněž vědy a techniky, neboť právě věda a technika dosáhly velkého rozmachu a zpřičinily řadu změn ve společnosti.³⁸ Jak již bylo řečeno, literatura zaujímala místo až za politikou. Z vyjadřování představitelů jsou cítit značné politické neo-regeneracionistické snahy, které myslitelé formulovali v časopisech *Europa*, *España*, *El Espectador*, *La Pluma*.³⁹ Obzvláště silný podnět pro vyjádření společenských a politických postojů generace poskytla první světová válka. Španělsko v ní sice zaujalo neutrální postoj, avšak to neznamená, že obyvatelé země nebyli vývojem války ovlivňováni. Uvádí se, že se španělské obyvatelstvo dělilo na takzvané „aliadófilý“, stoupence států Dohody, a „germanofilý“, stoupence centrálních mocností.⁴⁰

Generace 14 sice převzala po Generaci 98 starost ohledně španělské situace, ale přistupovala k problému odlišně, překonala pesimismus Generace 98, snažila se problém aktivně řešit, působila na různé složky španělské společnosti a nabádala ke změně. Ortegovou hlavní snahou byla harmonizace Španělska s Evropou, vláda v zemi by měla být předána kulturním elitám, neboť pouze ty jsou schopny vládnout zemi, ale v Evropě dosáhly plné společenské moci davy. „Protože však davy nemohou a ani

³⁶ QUESADA,M., *Historia intelectual de Espana*, s. 209.

³⁷ ORTEGA Y GASSET, J., *Meditace o Quijotovi*, s. 26.

³⁸ ORTEGA Y GASSET,J., *Vzpouřav davů*, S. 86.

³⁹ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 33.

⁴⁰ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 33.

neumějí řídit svou vlastní existenci, tím méně vládnout společnosti, trpí nyní Evropa nejvážnější krizí, jaká mohla země, národy a kultury potkat“.⁴¹

Významným kulturním hnutím počátku století byl Novecentismus, jehož cílem je spojit regionální kulturu s mezinárodní a zmodernizovat ji. Zakladatelem termínu „novecentismus“ je Eugenio D’Ors (1882-1954), který od roku 1906 publikoval v novinách *La Veu de Catalunya* pod pseudonymem Xénius.⁴² Pro hnutí bylo velmi podnětné vydání díla *La nacionalidad catalana* od Prata de la Riby (1870-1917). Značný význam pro novecentisty měl rovněž časopis *España*, ústřední orgán skupiny, který vycházel od roku 1915.⁴³ *Institut katalánských studií (Institut d’Estudis Catalans)* také podporoval řadu z těchto španělských autorů, umělců a dosáhl největšího rozkvětu mezi lety 1908 a 1923.⁴⁴

Další významní představitelé tohoto hnutí byli dramatik Josep Maria Sagarra (1894-1961), spisovatelé Josep Carner (1884-1970), Jaume Bofill (1878-1933) a Carles Riba (1893-1959). Mezi další představitele patří malíř klasických nástěnných maleb Joaquín Torres García (1874-1949), zakladatel termínu „postmodernismus“ Federico de Onís (1885-1966), Joaquím Sunyer (1874-1956), Josep Clará (1878-1958) a Pablo Gargallo(1881-1934).⁴⁵

Hlavním rozdílem mezi přístupy Generace 98 a Generace 14 je, že dřívější generace roku 1898 ve svých úzkostných úvahách o osudu Španělska prakticky nepřesáhla rovinu kritiky daného stavu věcí a zejména nevytyčila žádný skutečný a konkrétní program. Snažila se sice o poevropštění a návrat k tradici, nicméně neopustila rovinu úvah. Oproti tomu novecentisté nahradili tyto úvahy věcnými nebo aspoň relativně konkrétními analýzami a vytvářeli skutečné programy nebo aspoň jejich teoretické základy, sem můžeme řadit například jejich „teorii elit.“⁴⁶ Generace 1914 se nepřiklání k subjektivismu nebo iracionalismu, ba naopak se snaží reflektovat španělskou situaci vědeckým způsobem ve všech oblastech, ať už se to týká filologie, historie či filosofie. Zatímco v předchozí generaci byl hlavním myslitelem Miguel de

⁴¹ ORTEGA Y GASSET,J., *Vzpouřa davů*, S. 37.

⁴² QUESADA,M., *Historia intelectual de Espana*, s.209.

⁴³ tamtéž

⁴⁴ QUESADA,M., *Historia intelectual de Espana*, s. 209.

⁴⁵ FENCLOVÁ,J., *Literatura španělsky mluvících zemí*, S. 25.

⁴⁶ BELIC,O., FORBELSKÝ., J.,*Dejiny španelské literatury*, S.176

Unamuno, vůdčí osobností generace 14 je nesporně José Ortega y Gasset, který se v mnoha ohledech Unamunem inspiroval, ačkoli jeho názory na řešení problému Španělska byly spíše jeho protipólem.

Nejvíce používaným žánrem zůstává esej, zejména filosofické eseje, eseje o kultuře, například práce Ortegy y Gasset, díky kterému byl esej nejpoužívanějším literárním stylem počátku 20. století. Členové generace se snažili rovněž o co největší rozšíření svých myšlenek nejen literární cestou, nýbrž i veřejně a to za použití různých veřejných prostředků – kaváren, novin, pořadů.⁴⁷ V rámci Generace 14 se profilovala řada autorů zaměřených spíše na zkoumání jazyka, historie a literatury. Každá osobnost generace 14 byla specifická, zabývala se odlišnými problémy, nejednotnost členů patřila k jednomu z problémů tohoto intelektuálního seskupení.

Generace 14 ovlivňovala Španělsko v mnoha směrech. Například José Luis Abellán (1933), jeden ze španělských historiků filosofie, popisuje čtyři charakteristické rysy této generace, a těmi je evropanství, hodnota rozumu, scientismus a republikanismus.⁴⁸ Evropanství chápe jako určitý rys, který tuto generaci nejlépe definuje. José Ortega y Gasset chápe Evropu jako zrcadlo, ve kterém je zapotřebí vidět Španělsko v jeho vysílenosti a uvědomit si potřebu nahradit jej novým a fungujícím modelem.⁴⁹ Podle jeho názoru by Evropa měla být zdrojem očistění Španělska. Současné Španělsko je podle Ortegy selháním.⁵⁰ Pro Ortegu se regenerace Španělska rovná její evropeizaci. Evropa je podle rovnováhou, která reguluje chování národů během jejich historie.⁵¹ To je již dříve zmiňovaný důvod sporu mezi Ortegou a Unamunem, první se snaží o pošpanělštění Evropy a druhý o poevropštění Španělska. Oba však aspirují na stejnou věc, a tou je regenerace Španělska.

Dalším znakem generace je diskuze hodnotě rozumu a jeho významu. Obhajují názor, že rozum v celé Evropě je v krizi. Hodnota logického uvažování se brala dříve jako kritérium pravdy, nyní však nastává změna. Přílišný důraz na rozum nás vzdaluje od života jako takového, podle Ortegy má být kladen důraz na takzvaný „razón vital“,

⁴⁷ FENCLOVÁ, J., *Literatura španělsky mluvících zemí*, S. 25

⁴⁸ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.306.

⁴⁹ tamtéž

⁵⁰ ORTEGA Y GASSET, J., *Meditace o Quijotovi*, s. 62

⁵¹ ORTEGA Y GASSET, J., *Evropa a idea národa*, S. 77.

který úzce souvisí s životem.⁵² Třetím charakteristickým bodem je scientismus, ale pouze jako prostředek k regeneraci a pokroku. Jestli se v Evropě potřeba svobody a pokroku, je toho samého zapotřebí ve Španělsku. Posledním významným rysem je republikanismus. Republikánství je podle členů přednější než tradice trůnu, monarchie a církve. Republika se pro ně stává formou demokratické vlády.

Generace 14 se sice snažila o evropeizaci Španělska, a na rozdíl od generací předchozích dosáhla určitých úspěchů, zejména co se týká zlepšení úrovně španělské literatury a kultury, nicméně celkový výsledek podle členů Generace 14 nebyl uspokojivý. Sám Ortega se odvrátil od politické scény s tvrzením, že se politika nesnaží porozumět věcem“.⁵³ Na rozdíl od Generace 98 byla liberální, pokroková a avantgardní, výsledek však překazila mimo jiné občanská válka, která vypukla v roce 1936. Většina členů generace se později myšlenkově rozešla. Jednou z hlavních slabín generace byla právě značná nesourodost názorů. Úděl celé generace roku 1914, která se spíše než jako společenství slovesných umělců seskupila jako intelektuální projekt moderního, věrohodně evropského Španělska, byl Josefem Forbelským označen za tragický.⁵⁴

⁵² SANA, H., *Historia de la filosofía española*. S.231.

⁵³ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 33.

⁵⁴ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 34.

4. Filosofické myšlení José Ortegy y Gasseta

José Ortega Gasset byl vzdělaný muž, jehož odborné pole působnosti bylo velmi široké. „Na první pohled se mohou jeho díla zdát tematicky dosti nesourodá a od sebe vzdálená, ale jsou vedena s určitým filozofickým záměrem a mohou být pochopena právě ve světle jeho filozofického systému“.⁵⁵ Tematická mnohostrannost a celková šířka jeho díla jsou rovněž jeho hlavní slabinou. Ortega nemá formalizovaný systém myšlení, ale spíše soubor všech myšlenek, který pojednává o jeho filozofických názorech, v jeho filosofii se odráží doba a prostředí, v němž žil. Snažil se o to, aby byl filozofický život chápán jako nástroj ve službách kulturní a politické reality Španělska, aby byl návodem pro španělský veřejný život.⁵⁶ Ortegovu filozofické myšlení můžeme rozdělit do tří významných etap, kterými se po určité době jeho vývoje vyznačovalo, těmi jsou objektivismus, perspektivismus a raciovitalismus.⁵⁷

4.1 Objektivismus

V rané fázi jeho tvorby, mezi roky 1902-13, se Ortega nevěnoval psaní knih, ale zejména publikaci článků a esejí v periodikách jako *Vida nueva*, *El Imparcial*, *El Sol* a podobně, v těchto letech byl ústředním tématem jeho myšlení objektivismus.⁵⁸

Jednou z hlavních tezí objektivismu je, že jsme jako lidstvo po dlouhou dobu sledovali „falešnou stopu“, tu podle Ortegovu názoru představoval idealismus, který přeceňoval schopnosti lidí a nevěnoval dostatečnou pozornost věcem. Důležitá je zejména potřeba zbavit se subjektivity. Jedním z důvodů, proč Ortega v této rané části svého myšlení tíhnul k objektivismu, bylo zajisté formování pod vlivem Cohena. Mimo

⁵⁵ FORBELSKÝ J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 28.

⁵⁶ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.319.

⁵⁷ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.319.

⁵⁸ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.319.

jiné se věnoval deset let studiu Kanta a vliv německých myslitelů je na jeho díle velmi patrný.⁵⁹

Podle Ortegova názoru je pro člověka důležité použití rozumu, ten by nás však měl vést k životu. Ortega vnímal rozpor mezi „životem“ a „rozumem“, podle něj je zapotřebí je zharmonizovat. Respektuje důležitost rozumu, nedůvěřuje však vniknutí čistého rozumu do života, „úkolem naší doby je podřídít rozum vitalitě“.⁶⁰

Již v této objektivistické etapě Ortegova smýšlení se silně projevovala jeho potřeba renovace Španělska a značné politizující tendence. Začala se utvářet jeho myšlenka na obnovu hispánské tradice. Formuje se rovněž jeho kritika tradicionalismu v stávající podobě. Chyba tradicionalistů není podle Ortegy v jejich lásce k tradici, ale naopak v jejich neschopnosti je udržet. Zabývají se „mrtvou minulostí“ a přenášejí do ní i přítomnost, místo snahy o jakousi renovaci.⁶¹

Většina myslitelů si na počátku 20. století přála, aby se Španělsko „uzdravilo“, ale jedni zdůrazňovali potřebu dodržování španělské tradice, jiní se pro změnu snažili zařadit Španělsko do evropské linie, ve které právě probíhal velký rozvoj vědy a rozkvět moderní civilizace pod vlivem vědy a techniky. Ortega vystupoval proti španělskému zpátečnictví a lpění na tradicích, v tom podle něj spočívá stále rostoucí degenerace země. Jak uvádí ve své knize *Meditace o Quijotovi*: „Španělství pro mě znamená vznešený příslib, ne, nemůžeme se držet tradice, naopak: musíme jít proti tradici, překonat ji. Naléhavě musíme ze sutin tradice zachránit základní substanci rasy, hispánský vzorec.“⁶² Z této pozice vychází jeho objektivismus, neboť věda a filosofie byly podle něj hlubokými kořeny evropské civilizace.⁶³ Neboť věda vedla k evropskému vědeckému a technologickému pokroku. Španělsko bylo zaměřeno spíše na import a nápodobu Evropy, neznamená to však, že by ji jen pasivně kopírovalo. Je aktivní a vnímavé k nápadům a zvykům cizinců, může se stát zdrojem obnovy Evropy.⁶⁴

⁵⁹ SANA, H., *Historia de la filosofía española*. S.229.

⁶⁰ ORTEGA Y GASSET, J., *Úkol naší doby*, s. 65.

⁶¹ SANA, H., *Historia de la filosofía española*. S.229.

⁶² ORTEGA Y GASSET, J., *Meditace o Quijotovi*, s. 62.

⁶³ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.323.

⁶⁴ Tamtéž.

4.2 Perspektivismus

Mezi lety 1914-23 publikuje sérii článků a esejů v *el Espectador*, ale rovněž několik důležitých knih, jako *Meditaciones del Quijote*, *España invertebrada*, *El tema de nuestro tiempo*.⁶⁵ Během tohoto období se v jeho myšlení objevuje perspektivismus. Ortega se výrazně inspiruje Husserlovou fenomenologií a rovněž existencialismem a jejich analýzou „malých realit“ (*realidades pequeñas*); to je uvažování o malých věcech, o okolnostech, neboť analýza zdánlivých maličkostí je někdy nejlepším přístupem k objasnění některých zásadních filosofických problémů.⁶⁶

José Ortega y Gasset prezentuje tři základní složky své teorie perspektivity: okolnost, koncept a perspektiva.⁶⁷

Nejdříve se zaměříme na jeho „teorii okolností“. V teorii o okolnostech se Ortega zabývá tzv. malými realitami. Člověk je umístěn v okolním světě a každá okolnost je včleněna do další širší okolnosti, vše se odehrává v určitém čase a prostoru. Ortegovou okolností je jeho kraj, jeho doba, Španělsko, Evropa, moderní epocha. Tomu, co je kolem nás říkáme „okolnost“. Každý život se děje v okolnostech, tedy ve světě a svět je souborem všech našich možností. Představuje naši životní potencialitu.⁶⁸ Musíme si uvědomit své okolnosti, teprve potom dokážeme ovládnout své schopnosti a jsme schopni komunikovat s universem. Nechápe okolnostmi jen svět, který nás obklopuje, nýbrž ony samy tvoří základní složku našich životů. Jsou prostředkem, díky nimž se člověk vyvíjí a bez nichž není schopen porozumět světu. Člověk je proto okolností. Z toho plyne známá Ortegova věta: „Já jsem já a moje okolnost, a když ji nezachráním, nezachráním se ani já.“⁶⁹

Okolnosti v nás vytvářejí určité dojmy z reality. K pochopení dané reality je zapotřebí mít pojmy, pojmový aparát, ty by měly být určitým způsobem formovány a

⁶⁵ SUANCOS M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.324.

⁶⁶ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, s.212.

⁶⁷ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.324.

⁶⁸ ORTEGA Y GASSET, J., *Vzpora davů*, s. 52.

⁶⁹ ORTEGA Y GASSET, J., *Meditace o Quijotovi*, s. 20.

kultivovány. Podle Ortegy žijeme nešťastní z našich dojmů, jsou základní vrstvou naší zkušenosti, našeho běžného života. Dojmy bez pojmů jsou slepé, pojmy bez dojmů jsou prázdné. Ortega chápe tyto pojmy jako pragmatické nástroje k uchopení reality, zejména proto je důležitý proces konceptualizace, tj. vymezení pojmů a vztahů mezi nimi, které reprezentují určitou oblast bádání.⁷⁰

Důležitým faktorem při poznávání reality je perspektiva. Vesmírná realita je utvořena tak, že ji lze zahlédnout pouze z určité perspektivy. Perspektiva je jednou ze složek reality, nezbavuje ji pravé podoby, nýbrž ji uspořádává.⁷¹

Podle Ortegy je nesprávné se domnívat, že realita má nezávisle „sama o sobě vlastní podobu. Skutečnost nám, stejně jako krajina, nabízí mnoho perspektiv a všechny jsou stejně pravdivé a autentické. „Jediná nepravá perspektiva je ta, která chce být jediná.“⁷²

Ortega připomíná radikální osamocenost člověka a apeluje na každého jedince, aby si svět vyložil sám a nenechal si vnucovat cizí představy. Každý jedinec má své hledisko, ze kterého nazírá skutečnost.⁷³ Podle Ortegy je faktem, že individuální perspektiva je jediný možný způsob, jak pochopit realitu a jak vyjádřit univerzální pravdy. Každý jedinec tedy musí být věrný svému vlastnímu úhlu pohledu. Ortegov perspektivismus není biologickou interpretací poznání, ale velice souvisí s poznáním života. Nezaměřuje se výhradně na lidské jedince, ale také na různá společenství nebo historická období.⁷⁴

4.3 Raciovitalismus

Ortegov raciovitalismus je považován za nejpřínosnější a nejoriginálnější část jeho filosofického myšlení. Do této fáze myšlení José Ortegy y Gasset patří jeho učení o rozumu vitálním, neboli *razón vital*. Ortega v knize *Úkol naší doby (El tema de*

⁷⁰ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.326.

⁷¹ ORTEGA Y GASSET, J., *Úkol naší doby*, s. 72.

⁷² ORTEGA Y GASSET, J., *Úkol naší doby*, s. 73.

⁷³ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.326.

⁷⁴ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.326.

nuestro tiempo) načrtl koncept *razón vital*. Podle jeho názoru jsou racionalismus a vitalismus překonány.⁷⁵ První zneužívá rozumu, zejména proto, že jej identifikuje s takzvaným čistým rozumem. Podle Ortegy tradiční racionalismus selhal, to však neznamená, že nedůvěřuje rozumu, ale ten musí být v dnešní době podřízen vitalitě. Stejně tak odmítá Ortega filosofický vitalismus, podle kterého nám nahlédnutí reality umožňuje pouze život. Správný je tedy ten typ rozumu, který je pevně zakotvený v lidském životě.⁷⁶

Pomocí *razón vital* chtěl Ortega harmonizovat matematický rozum přírodovědy a čistý rozum kantovský. Vycházel z teze, že lidský život je radikální realita, ta se konstituuje v životě jedince. Věci nabývají na reálnosti až svým uskutečněním v lidském životě. My máme určité povědomí o naší vlastní existenci a skrze něj jsme schopni produkovat myšlenky ohledně světa a skutečnosti. Jeho záměrem bylo propojit a sjednotit racionalismus s *elán vital* Henriho Bergsona a iracionalismem filosofie života nebo vitalismu reprezentované Nietzsche, Maxem Schelerem, Oswaldem Spenglerem, Ludwigem von Klagesem a dalšími mysliteli počátku století.⁷⁷

Podle José Ortegy y Gasset podstatou člověka není setrvání, ale pohyb, lidská přirozenost je proměnlivá a historická.⁷⁸ Historie je nezbytná pro pochopení a zkoumání lidského života, bez něj by všechno ostatní ztratilo smysl. Lidský život je podle Ortegy jedinečný a nenahraditelný a neexistují žádné normy, které by určovaly, jak jej správně žít. „Žít znamená být fatálně nucen vykonat svou svobodnou volbu, rozhodnout se, čím budeme na světě.“⁷⁹

Na rozdíl od Aristotela a Tomáše Akvinského, podle jejichž názoru byl člověk tvor společenský, Ortega chápe člověka značně odlišně. Dle jeho názoru je člověk „radikálně osamocený“. V samotě člověka je ukrytá pravda, ve společnosti má tendence být konvenční a přetvařovat se. Dějiny jsou klíčovou skutečností člověka, v průběhu

⁷⁵ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.328.

⁷⁶ ORTEGA Y GASSET, J., *Úkol naší doby*, s. 65.

⁷⁷ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, s.212.

⁷⁸ ORTEGA Y GASSET, J., *Evropa a idea národa*, S. 27.

⁷⁹ ORTEGA Y GASSET, J., *Vzpora davů*, S.52.

historie se utvořil do své nynější podoby. Podle Ortegy skutečný lidský jedinec je samostatně myslící a jednající vždy jen v souladu se sebou samým.⁸⁰

4.4 Ortega a „problém Španělska“

Ortega přejal starost o Španělsko a jeho situaci po Generaci 98. Cítil potřebu věnovat se regeneraci země, bylo zapotřebí obnovu zrealizovat, především pomocí vzdělání, zejména na univerzitách, kde měl značný vliv zejména díky své akademické činnosti. José Ortega y Gasset založil *Španělskou ligu pro politické vzdělávání (La Liga de Educación Política Española)*. Založil asociaci myslitelů nazvanou *Uskupení ve službách republiky (Agrupación al Servicio de la República)*. Snažil se pomocí reformy institucí a školství otevřít Španělsko myšlenkám nové moderní epochy. Nad důvodem „onemocnění“ Španělska se pozastavoval již v díle *Španělsko bezobratlé (España Invertebrada)*, vydaném v roce 1922, kde rozlišoval dva faktory úpadku, kmenovitost a nejednotnost země a nedostatek elit a převahu mas. V díle *Vzpouřaví davů (La rebelión de las masas)* z roku 1923 se snaží vysvětlit, proč se Španělsko dostalo do současné nepříznivé situace. Důvodem dekadence země je vzrůstající význam masového, davového člověka, který postrádá vlastnosti potřebné k vládnutí státu.⁸¹ Davový člověk je ten, jehož život nemá žádný plán, nevytváří žádné hodnoty ačkoliv jeho možnosti a moc jsou úžasné. Přesto se však cítí být pánem svého života. Neodvolává se k žádné instanci kromě sebe sama. Neuznává jinou autoritu mimo sebe, pokud k tomu není násilně přinucen.⁸²

Ideálním řešením situace je podle Ortegy předání vlády do rukou aristokracie, která je nejlépe uzpůsobena k vedení státu. Ortega tedy pohrdá socializačními prvky v politice, vyrovnání sociálních rozdílů je pro něj dalším aspektem, kterému je zapotřebí zamezit, neboť je zapotřebí elit. Průměrný člověk se však učí, že jsou si všichni rovni, nikdo není privilegovaný.⁸³ To, co Ortega nazývá „elitami“, je něco jako „přírodní

⁸⁰ SANA, H., *Historia de la filosofía española*. S.232.

⁸¹ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, s.212.

⁸² ORTEGA Y GASSET, J., *Vzpouřaví davů*, S.64.

⁸³ ORTEGA Y GASSET, J., *Vzpouřaví davů*, S.61.

výběr“ nebo „přežití nejsilnějšího“ u Darwina, předního sociologa Wilfreda Pareta, Gaetana Mosca, Maxe Webera.⁸⁴

Záchrana země spočívá podle Ortegy v evropeizaci a vzdělání národa. Věřil, že existuje určitá návaznost mezi zaostalostí španělské společnosti a nedostatky ve vědecké oblasti.⁸⁵ Chtěl otevřít zemi světové vědě, aby si osvojila její metody. Zastával názor, že problémy Španělska vycházejí z jeho minulosti. Pokud je národ organizován, funguje politika jako systémem „svázaných obratlů“, ale španělský národ není organizovaný, jeho historie je dekadentní. „Otázka vlivu minulosti na náš národ je jednou z nejdělitelnějších. Skrze ni se před námi odhaluje psychologický mechanismus španělského zpátečnictví, a tím nemíním to politické, které je pouze nejméně hlubokým a významným projevem obecně zpátečnického založení našeho ducha.“⁸⁶

Jeho pohled na regeneraci země byl však poněkud jednostranný. Jak říká José Gaos (1900-1969), španělský filosof a profesor na univerzitě v Madridu, Ortega měl problém s pochopením mentality prostého vesnického obyvatelstva, které neuznávalo elity. Základním prvkem Španělska je podle Gaose náboženský cit, je základní v utváření španělského ducha. Ortega však nebral tento prvek v úvahu. Gaos zde náboženským citem nemíní žádné náboženské dogma, jako spíše mystický prvek obsažený ve španělské tradici.⁸⁷

4.5 **Ortegův esejistický styl**

Vzhledem k tomu, že Ortega formuloval své úvahy a své filosofické názory do značné míry esejisticky a za minimálního použití poznámkového aparátu, vznikalo v průběhu let mnoho pochybností o tom, zda jsou jeho myšlenky jeho originálním dílem a do jaké míry pouze reflektují myšlenky jiných autorů. Na základě pozdějších rozborů jeho prací můžeme za největší vzory v oblasti filosofie považovat myšlení Kanta,

⁸⁴ SANA, H., *Historia de la filosofía española*. S.229.

⁸⁵ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, 212.

⁸⁶ ORTEGA Y GASSET, J., *Meditace o Quijotovi*, s. 22.

⁸⁷ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.335.

Leibnize a Nietzscheho. V rámci moderní filosofie se Ortega myšlenkově vymezoval především vůči dílu Maxe Schelera, Edmunda Husserla nebo Martina Heideggera.⁸⁸

Své myšlenky a názory publikoval José Ortega y Gasset v periodikách formou článků a esejů, přičemž z některých později vznikaly ucelené knihy. Velký význam měla revue *Revista de Occidente*, založená Ortegou v roce 1923. Na jejích stránkách seznamoval Španělsko s důležitými myšlenkovými hnutími tehdejší Evropy. V poválečné době bylo vydávání obnoveno a dnes, spolu se stejnojmenným nakladatelstvím podstatně přispívá k utváření španělských intelektuálních okruhů.⁸⁹

Literární styl tohoto autora, ačkoliv se vyjadřuje převážně o filosofických otázkách, je jasný a přístupný, přitom výrazově bohatý. Jeden z důvodů, proč používá pro vyjadřování svých myšlenek esej, je umožnění snazšího porozumění obsahu textu. José Ortega y Gasset se snažil o vytvoření četby pro širokou veřejnost.⁹⁰

Významným rysem projevujícím se v myšlení José Ortegy y Gasset je tíhnutí ke „germanicismu“. V rámci evropského spektra je pro něj Německo tím nejvyspělejším státem, jak ukazuje ve své první knize *Meditace o Quijotovi (Meditaciones del Quijote)*, kde zdůrazňuje svůj obdiv ke „světu latinsko-středomořskému“, ke kterému Španělsko patří.⁹¹ Jeho snaha za každou cenu zdůrazňovat převahu germanicity poukazuje na to, jak moc byl ovlivněn zemí, v níž studoval. To však neznamená, že by bezpodmínečně souhlasil s filosofickými názory německých myslitelů, ve svých dílech se od nich odchyloval a vůči některým se dokonce vymezoval. Byl však stoupencem německých konceptů spojených s německým intelektuálním a kulturním světem. Podle Josefa Forbelského (1930) právě v tomto přístupu spočívá jedno z Ortegových slabých míst: „s odhodláním poevropštit Španělsko zůstává navždy okouzlen první zemí, s níž přišel do kontaktu.“⁹²

⁸⁸ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.335.

⁸⁹ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 22.

⁹⁰ SANA, H., *Historia de la filosofía española*. S.232.

⁹¹ SANA, H., *Historia de la filosofía española*. S.230.

⁹² SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.335.

4.6 Poslední fáze tvorby

V posledních dvaceti letech svého života se José Ortega y Gasset znovu zamýšlel nad otázkami ze svých raných spisů. Od jeho filosofických „prvotín“ se však historické i filosofické souvislosti radikálně změnilly. Ke konci tvorby se na Ortegovi odráží jeho životní zkušenosti, ve kterých je zachycen neúspěch druhé republiky, vypuknutí občanské války, zkušenosti z exilu, hrůzy druhé světové války a smutného klimatu v poválečné Evropě.⁹³ V poválečné době se filosofické myšlení soustřeďuje zejména kolem existencialismu Heideggera a Sartre. Ortega se od tohoto nového myšlení distancoval, avšak některé z jeho pozdějších prací se jím inspirují, ačkoliv reflektují spíše Husserlovu fenomenologii.⁹⁴

⁹³ SANA, H., *Historía de la filosofía española..* S.232.

⁹⁴ SANA, H., *Historía de la filosofía española.* S.232.

5. Madridská škola

5.1 Vznik a vývoj školy

Význam působení José Ortegy y Gasseta v rámci Generace 14 byl velmi důležitý i z toho důvodu, že se pod vlivem jeho učení v třicátých letech 20. století zformovala celá skupina intelektuálů, kteří se nechali inspirovat jeho myšlenkami, a každý z nich je svým vlastním způsobem rozvinul.⁹⁵ Označení „madridská škola“ má široký rozsah, nemůžeme je chápat pouze jako školu v běžném slova smyslu; není to ani skupina myslitelů, kteří věrně následují myšlenky svého učitele, který jim stanovuje limity a směr, kterým by se jejich bádání mělo ubírat. Je to spíše rozsáhlá skupina intelektuálů nezávislých na úsudcích, kteří se sice zamýšlejí nad stejnými problémy, avšak s rozličnými perspektivami. To znamená, že jsou inspirováni stejnými doktrínami, orientací a stejnou metodologií, ale každý z nich má rozličné charakteristické znaky.⁹⁶ José Gaos (1900-1969), definuje Madridskou školu jako jednotku historické a doktrinální orientace, která je hierarchická a je pro ni typická spolupráce.⁹⁷

Inspirací a duší školy byl José Ortega y Gasset. K předním představitelům madridské školy náleželi Manuel García Morente (1886-1942), José Gaos (1900-1969), Xavier Zubiri (1898-1983), Julián Marías (1914-2005), María Zambranová (1904-1991), a mnoho dalších.⁹⁸

Za druhé republiky (1931-1939) získala škola státní a institucionální aparát a byla tak chráněná před reformami školství, které prováděla republikánská vláda. Velkou podporu získala v době, když byl děkanem filosofické fakulty univerzity v Madridu García Morente. Utvářela se specifická stanoviska filosofického myšlení na školách

⁹⁵FORBELSKÝ,J.,*Španělská literatura 20. Století*, S. 25.

⁹⁶ SUANCES,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*,S.309.

⁹⁷ SUANCES,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*, S.309.

⁹⁸ FORBELSKÝ,J.,*Španělská literatura 20. Století*,. S. 25.

v Madridu a Barceloně. Později jim byl udělen právní souhlas s tím, aby se mohlo mluvit o školách Madridu a Barcelony.⁹⁹

5.2 Filosofické jádro školy

V průběhu let se k filosofické fakultě univerzity v Madridu začala přidávat řada dalších představitelů madridské školy, a to Luis Recasens Siches (1903-1977), a Joaquín Xirau (1895-1946), Manuel Granell (1906-1993), Antonio Rodríguez Huéscar (1919-1990), Pedro Laín Entralgo (1908-2001).¹⁰⁰ Na všech myslitelích byla patrná Ortegová stopa, i přes mnoho rozdílů v jejich myšlení.

Filosofická fakulta univerzity byla za druhé republiky považována za nejvyspělejší místo pro rozvoj filosofického myšlení. Kolem Ortegy se vytvořila takzvaná „radikální reforma filozofie“, každý ze členů má své vlastní smýšlení a obohacuje školu o své zkušenosti a osobní přínos. Tato revoluce spočívala v popisu života jako metafyzické reality.¹⁰¹ Madridská škola se zasadila o změnu v nahlížení na filosofii i na vědu. Velmi rychle se zapojila do revolučního impulsu počátku 20. století, kdy význam vědy pro lidský život prudce vzrostl. Největším přínosem této „revoluční“ situace v zemi je nový přístup k významu člověka ve světě.. Proto je předmětem filosofie od teď zejména studium konkrétního člověka, situovaného do jeho okolnosti, prostředí, v soužití s jinými lidmi. Není již chápán odděleně, ale ve společenství a jako vyvíjející se v čase.¹⁰²

⁹⁹ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 25.

¹⁰⁰ QUESADA, M., *Historia intelectual de Espana*, s.240.

¹⁰¹ SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.310.

¹⁰² SUANCES M., M., *Historia de la filosofía española contemporánea*, S.310.

5.3 Členové školy

Manuel García Morente (1886-1942) začal v rámci madridské školy vystupovat v roce 1929, působil na madridské univerzitě jako profesor etiky. Zabýval se myšlenkou, že život je základní fakt, je absolutní a na tomto předpokladu musí být založena celá nová filozofie. Ovlivnilo ho zejména novokantovství, bergsonismus a myšlení Ortegy y Gasset, později rovněž dílo Tomáše Akvinského. Snažil se vykládat bytí a život pomocí principů etiky.¹⁰³ José Gaos (1900-1969) se zasloužil o rozvoj hispánské filozofie a Ortegových myšlenek zejména v Mexiku, kam musel odejít do exilu v důsledku občanské války. Zajímal se zejména o učení Husserla a Heideggera.¹⁰⁴ V podobném duchu přemýšlí Julián Marías (1914), esejista, kritik scholastické logiky a abstrakce a katolicko-liberální filosof, jehož myšlení se zaměřuje na lidský život. V poválečném období se snažil obhájit Ortegovy názory. Roku 1941 vydal *Dějiny filozofie (Historia de la filosofía)*, kde se Ortegou zabýval v celé kapitole a v řadě svých knih se snaží o systematizaci a interpretaci Ortegových úvah.¹⁰⁵ Také Paulino Garagorri (1916), historik filozofie, se zabývá teorií okolnosti. Lidský život chápe jako okolnost, žjeme tady a teď. Rozvíjí myšlenky svého učitele v díle *Introducción a Ortega*.¹⁰⁶

Nezávisle na madridské škole je Ortegova stopa patrná také na Javieru Zubirim (1898-1983). Zubiri byl metafyzik, neoscholastik, fenomenolog vědeckého rázu, zabýval se zejména oblastí astrofyziky, molekulární biologie a jaderné fyziky, jeho myšlenky se zaměřil na Boha a svět, problém univerzálií. Vymezuje se proti Husserlovi, Heideggerovi a Ortegovi. Definuje filosofii jako reflexi popisující nové rozměry v předmětech; rozlišuje mezi filosofii jako způsobem poznávání věcí, jako způsobem života a konkrétní orientací světa nebo jako činností.¹⁰⁷ Od roku 1926 působil na katedře metafyziky na madridské univerzitě, později si doplňoval studia v Německu. Občanskou válku prožil ve Francii. Po válce přednášel na univerzitě v Barceloně, ale později se z akademického života stáhnul. V roce 1944 vyšla jeho kniha *Příroda*,

¹⁰³ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 25.

¹⁰⁴ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 25.

¹⁰⁵ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 25.

¹⁰⁶ QUESADA, M., *Historia intelectual de Espana*, s.240.

¹⁰⁷ QUESADA, M., *Historia intelectual de Espana*, s.240.

dějiny, Bůh (Naturaleza, Historia, Dios), v roce 1962 se objevila další jeho kniha *O esenci (Sobre la esencia)*, jinak však publikoval velmi sporadicky, jeho dílo bylo shrnuto jeho žáky až po jeho smrti.¹⁰⁸

Ortegovým myšlením se také inspiroval Pedro Laín Entralgo (1908-1997), historik a vědec, pěstitel filosofické antropologie a autor knih, které se týkají starosti o Španělsko a jeho kulturu, jako například *España como problema, A qué llamamos España*. Jako mnoho dalších intelektuálů 20. století Lain Entralgo usiluje o to, aby se etický kodex symbolizovaný Donem Quijotem stal principem regenerace Španělska.¹⁰⁹ Členem madridské školy byla také María Zambrano (1904-1995), žákyně Ortegy, Garcíi Morente a Zubiriho, analyzuje změny v historii pro vnímání posvátna, rušivé nálady duše a prostředky k jejich neutralizaci, a věří v existenci forem poznání, nezávislých na rozumu, jako básnická intuice, která nás učí smysl věcí a symbolů: *Filosofía y poesía*.¹¹⁰ Nechala se inspirovat Ortegovým rozumem vitálním a rozvinula takzvaný rozum básnický, který nám umožňuje pronikat k podstatě věcí a k postižení božského principu.¹¹¹

5.4 Vliv madridské školy

Mimo univerzitu bylo hlavním místem Ortegova vlivu nakladatelství *Revista de Occidente* (1923). Ortega byl ředitelem a Fernando Vela jeho blízkým spolupracovníkem. Tento časopis je často chápán jako základ pro zahájení kulturní proměny Španělska. Proto se nezaměřuje striktně na filosofii a politické otázky, ale i na kulturu. Mimo periodika se Ortega snažil osobně stýkat se s lidmi z různých intelektuálních kruhů a sdílet své myšlenky a názory. S *Revista de Occidente* se pojí zejména mužská jména, jako již zmiňovaný Fernando Vela, který byl o něco mladší než Ortega a byl vystudovaný v žurnalista. Byl ředitelem deníku *El Sol* a *Diario Madrid*,

¹⁰⁸ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 26.

¹⁰⁹ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, s.240.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. Století*, S. 25.

dokud nezačal úzce spolupracovat s Ortegou v *Revista de Occidente*. Zabývá se nejrůznějšími kulturními tématy, uměním a filosofickými myšlenkami zejména německých myslitelů. Rovněž Paulino Garagorri se stal jedním z předních Ortegových žáků a hlavním vykladatelem jeho filosofie, byl editorem *Obras Completas* a rovněž sekretářem časopisu po skončení občanské války.¹¹²

Madridská škola měla vliv rovněž na oblast pedagogiky. Profesoři, kteří působili na univerzitě v Madridu, vytvořili novou oblast pedagogiky, ve které byl patrný vliv raciovitalismu. Lorenzo Luzuriaga (1889-1959) zde vytvořil *La Institución Libro de Enseñaza*, pracuje zde na vývoji pedagogiky jako vědy. Založil rovněž *Pedagogický časopis (La Revista de Pedagogía)*, ve kterém byly publikovány významné texty, které odrážejí současný stav pedagogiky.¹¹³

Rovněž na poli práv nalezneme inspiraci Ortegovými myšlenkami, zde se pojí především se jménem Luis Recasens Siches (1903-1977). Ten se snažil prosadit nové přístupy v právní oblasti. Vychází z toho, že ontologický základ státu vychází z chápání života jako radikální skutečnosti.¹¹⁴

5.5 Rozpad madridské školy

Madridská škola se definitivně rozpadla v červenci roku 1936, na počátku občanské války. Někteří členové školy odešli do exilu, jiní žili v ostrakismu nového režimu, další byli pronásledováni. Každý si vybral životní styl s ohledem na okolnosti, ale škola se již nikdy neobnovila. Obecně můžeme říci, že život každého z členů od tohoto momentu, byl bolestivý a traumatizující. Někteří odešli do ciziny, jiní přišli o místa, a všichni byli hlídáni a zbaveni akademických hodností.¹¹⁵

Po válce se začaly šířit myšlenky Ortegových žáků. On sám se vzdal místa ve vedení školy. José Gaos odešel do Mexika, García Morente do Paříže, Xavier Zubiri byl

¹¹² SUANCES M.,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*,S.338.

¹¹³ SUANCES M.,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*,S.336.

¹¹⁴ SUANCES M.,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*,S.337.

¹¹⁵ SUANCES M.,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*,S.340.

sekularizován a musel kvůli církevním tlakům přestat vyučovat. María Zambrano strávila rovněž život v exilu: Mexiko, Kuba, a v několika státech v Evropě. Manuel Granell odešel do Caracasu, Francisco Alvarez do Ekvádoru a Chile. Antonio Rodríguez Huéscar žil na Porto Ricu.¹¹⁶

Ortega žil v Buenos Aires do roku 1942, potom odešel do Lisabonu. Výrazně ovlivnil filozofické smýšlení v latinské Americe prostřednictvím intelektuálních a akademických konexí. Velký vliv měl v Argentině, kam cestoval poprvé v roce 1916 na pozvání *Institución Cultural Española de Buenos Aires*.¹¹⁷ On sám byl latinskou Amerikou silně ovlivněn. Každý Španěl by měl dle jeho názoru Ameriku navštívit. Ortegův pobyt v Argentině, Chile a Uruguayi v něm probudil pocit života, sdílení názorů a hodnot. Začátek 20. století znamená konec odcizení a sváru, který dlouho trval: „Forma společenství existující mezi národy střední a Jižní Ameriky a Španělska, je skutečnost, která přetrvává přes všechny snahy ji popírat nebo ničit.“¹¹⁸ Ortegův vliv se rozšířil po celé latinské Americe i do zemí, jako Puerto Rico. Tamější univerzita se snaží uplatňovat v praxi myšlenky, které Ortega formuloval v *Misión de la Universidad*.

119

¹¹⁶ SUANCES M.,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*,S.338.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ SUANCES M.,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*,S.340.

¹¹⁹ Tamtéž.

6. José Ortega y Gasset jako editor a publicista

6.1 Ortegová tvorba

José Ortega y Gasset publikoval během svého života značnou řadu knih, novinových článků i jednotlivých esejů. Ve svých dílech s filosofickým zaměřením se věnoval mimo jiné přiblížení svého filosofického systému, názorům na politické dění ve Španělsku i reflexím myšlení dalších významných myslitelů. Mezi jeho stěžejní filosofická díla patří *Meditace o Quijotovi* (*Meditaciones del Quijote*, 1914), kde Ortega představuje své filosofické názory a známou teorii okolností. *Meditace* jsou rozděleny na tři části. V úvodní části knihy seznamuje Ortega čtenáře se základním prvkem svého myšlení, v dalších částech se zabývá rozdílem mezi zjevným a skrytým, teorií literárního žánru, románů. Jednotlivé meditace na sebe navzájem nenavazují. Jedním z důvodů je to, že autor měl v plánu soubor *Meditací* rozpracovat, nicméně k tomu již nedošlo.¹²⁰

José Ortega y Gasset se věnoval rovněž reflexím děl jiných filosofů, například svou reflexi Descarta a Kanta vydal v souboru univerzitních přednášek, publikovaných knižně roku 1958 pod názvem *Čím je filosofie?* (*Qué es filosofía?*). Posmrtně, roku 1958, byla publikována Ortegová práce *Idea principu u Leibnize* (*La idea de principio en Leibniz*). *Evropa a idea národa* (*Europa y la idea de la nación*), která pojednává o významu pojmu „národ“ a o hledání národního uvědomění v rozdělené poválečné Evropě.¹²¹

Ortega se výrazně zajímal o politické záležitosti Španělska, řada jeho knih tedy odráží Ortegovův názor na stávající stav země a na její renovaci. V tomto ohledu je významným dílem. *Úkol naší doby* (*El tema de nuestro tiempo*) z roku 1923 či *Španělsko bezobratlé* (*La España invertebrada*, 1922), kde se Ortega zabývá původem problémů své země, které tkví zejména v jejím vedení. Tato teorie je rovněž východiskem *Vzpouře davů* (*La Rebelion de las masas*), vydané v roce 1930, ve které

¹²⁰ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. století*, S. 23.

¹²¹ ORTEGA Y GASSET, J., *Evropa a idea národa*, S. 9.

pojednává o problematice evropské, konkrétně o osudu moderní Evropy; v té dosud vládly elity, ale nyní se chtějí k moci dostat masy. Úvahy, které shrnuje kniha *Vzpouřa davů*, vycházely v madridském deníku už v roce 1927.¹²²

Pro Ortegu a jeho myšlení byla významná rovněž role historie. Úvahy na toto téma najdeme ve spise *Interpretace světových dějin (Una interpretación de la historia universal)*, vydaném posmrtně roku 1958. Shrnuje zde dvanáct svých přednášek přednesených v madridském *Institutu humanitních věd (Instituto de Humanidades)*.¹²³ Dalším důležitým dílem je kniha *Dějiny jako systém (Historia como sistema, 1940)*, kde od rozumu vitálního odvozuje ještě rozum historický. Sám život podle Ortegy funguje jako rozum, k tomu přidáme rozum historický, neboť horizont lidského života má dějinnou povahu a člověk je vymezen dějinnou úrovní, na níž je mu určeno žít. Takže „rozum vitální“ je rozumem historickým“¹²⁴

Dalším významným spisem je *Úvaha o technice (meditación de la técnica)*, na akademickém fóru přednášená v roce 1933 a zveřejněná v roce 1977. Je výrazně antropologicky laděná a člověk je zde chápán jako historický příběh, druhově se pohybující mezi dvěma termíny. Člověk se pohybuje ve směru „od přírody“, směrem „k blaho-bytu“, ke štěstí. Ortega v tomto smyslu chápe techniku jako přizpůsobení prostředí jedinci, jde tedy o pohyb jdoucí opačným směrem, než každý biologický proces.¹²⁵

Ortega měl od mládí velmi blízký vztah k latinské Americe, ta byla již od roku 1916, kdy dorazil do Argentiny spolu se svým otcem na půlroční přednáškový pobyt, velkým zdrojem inspirace a častým námětem jeho děl. Hlavní oblastí zájmu se stala zejména Argentina a Mexiko. Ortegu setkání s latinsko-americkým světem silně zasáhlo a během následujících čtrnácti let mu bylo námětem k řadě úvah, vydaných ve svazku *Meditace o mladém národě a jiné eseje o Americe (Meditación del pueblo joven y otros ensayos sobre América)*. Ještě intenzivnější a delší byla zpětná vazba, jeho vliv na hispánskou Ameriku.¹²⁶

¹²² ORTEGA Y GASSET, J., *Vzpouřa davů*, S. 86

¹²³ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasseta*, s. 14

¹²⁴ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. století*, S. 23.

¹²⁵ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasseta*, s. 15

¹²⁶ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasseta*, s. 17

Teorii kultur se zabýval v rozsáhlém eseji *Atlantidy (Las Atlántidas)*, z roku 1924, kulturu vnímá v duchu svého perspektivismu. Všechny kultury jsou pravdivé a autentické, jediná nepravá je ta, která chce být jedinou. Důležitý je podle něj historický smysl pro různost, ten se ujal v Evropě právě v první čtvrtině 20. století.¹²⁷

Celý tento směr úvah má mnoho podobného s reflexemi latinsko-amerických myslitelů, od jednoduché formulace Anatonía Casa (1883-1946) „mexickým osudem je být hluboce lidský“ po myšlenky Octavia Paze (1914-1998) o historiografii jako porozumění jinému a poezii jako dotyku věčné přítomnosti. Je namístě dodat, že v hispánské Americe Ortega mimořádně silně působil nejen svými texty a přednáškami, ale také jako zprostředkovatel nové evropské filosofie, kterou publikoval ve svém vlivném časopise *Revista de Occidente*.¹²⁸

Ortega y Gasset se zajímal rovněž o umění a kulturu. Kultura musí být podle Ortegy ve službě života. Španělská kultura je konkrétním příkladem „razón vital“. Dle jeho názoru je umělecké dílo součástí života umělce, podává svědectví o dané epoše. Současné umění podle něj vede k odcizení vztahu autora a díla, směřuje k „odlidštění“. Jeho nejznámější prací o umění je *Odlidštěné umění (La deshumanización del arte)*, což je esej o sociální funkci moderního umění. Z dalších děl *Myšlenky o románu (Ideas sobre la novela, 1925)* nebo *Idea divadla (Idea del teatro, 1958)*. Je rovněž autorem knih o Goyovi, Velázquezovi. Moderní umění se podle něj vyhýbá zachycování života, lidských stránek a umělcovy intimity, vymezuje se jako život, autonomní ve své existenci.¹²⁹ Problematikou literárních žánrů se zabývá ve studii *Krátké pojednání o románu*. Tuto část nacházíme v *Meditacích o Quijotovi*, zabývá se tím, co je román, jaké jsou jeho druhy, zabývá se rovněž jeho hrdiny.¹³⁰ Ortega připisuje umění charakteristickou funkci. Nesmíme jej brát vážně, ale za pouhou zábavu, hru, rozptýlení, v tom tkví jeho krása.¹³¹

¹²⁷ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 19

¹²⁸ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 21

¹²⁹ FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20. století*, S. 23.

¹³⁰ ORTEGA Y GASSET, J., *Meditace o Quijotovi*, S. 122.

¹³¹ ORTEGA Y GASSET, J., *Úkol naší doby*, S. 66

Oblast sociologie postihl studii *Člověk a lidé (El hombre y la gente)*, která vyšla posmrtně v roce 1957. Vymezuje zde roli jedince, který vlastní svůj život, jeho soužití s ostatními lidmi, to jak se uskutečňuje v rámci zvyků, práva a státu.¹³²

Kompletní sbírka jeho textů a prací je vydána v desetisvazkovém souboru *Obras Completas*. Poslední čtyři díly obsahují texty publikované po jeho smrti. Nalezneme zde mimo jiné i mnoho textů týkajících se latinské Ameriky, jako například *El deber de la nueva generacion argentina* (1924, díl 6), ve kterém se autor znepokojuje nad agresivním postojem argentinské mládeže; dále esej *Para dos revistas Argentinas* (1916, díl 8), který pojednává o knize *El tema de nuestro tiempo*, či *El hombre a la defensiva* (1926, díl 2) a mnoho dalších.¹³³

6.2 Publikace v časopisech

6.2.1 Revista de Occidente

Revista de Occidente je španělská vědecké a kulturní periodikum. Od roku 1923 se v časopise publikovaly články informující o politickém i uměleckém dění ve Španělsku, byly zde otištěny články myslitelů jako Bertranda Russella nebo Edmunda Husserla. Jde o publikaci, která klade důraz zejména na inovativní myšlení a na uměleckou a literární tvorbu, proto hraje po celém hispánském světě klíčovou roli v šíření španělské kultury. Jeho preferovanými oblastmi zájmu jsou humanitní a sociální vědy, ale rovněž se zabývá oblastí aplikované vědy. Časopis *Revista de Occidente* rovněž nabízí rozhovory s předními představiteli filosofického myšlení a umělecké tvorby a mezinárodní vědy. V některých číslech je rovněž zařazeno tvůrčí psaní.¹³⁴

V roce 1980 se ujala vedení periodika dcera José Ortegy y Gasset, Soledad Ortega Spottorno. Do nynější doby vyšlo více než 300 čísel. V posledních letech je časopis, který zůstal víceméně věrný své původní, počáteční podobě, stále považován za

¹³² FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20.století*, S.. 23.

¹³³ MAHARG,J., *José Ortega y Gasset*, s. 157.

¹³⁴ MAHARG,J., *José Ortega y Gasset*, s. 19.

vědecky a kulturně významný, pluralitní a otevřený. V současné době vychází jedenáct čísel za rok, červenec a srpen jsou dvojčíslem. Publikace je zveřejňována Nadací José Ortey y Gasset (Fundacion de José Ortega y Gasset).¹³⁵

Ortegův magazín *Revista de Occidente* byl důležitým pilířem pro dosažení informací a nové filosofie jak pro Španělsko, tak pro Latinskou Ameriku. Během občanské války mnoho známých periodik zaniklo či bylo zakázaných. Nicméně i během nepříznivé politické situace existoval rostoucí počet lidí, se zájmem o rozvoj kultury a umění. Mnoho lidí si začíná v období Občanské války uvědomovat stav španělské kultury a snaží se vybudovat pro ni nový základ.¹³⁶ Mezi latinskou Amerikou a Španělskem se vytvářely silné kulturní vazby. Díky článkům v *Revista de Occidente* získávali autoři Latinské Ameriky kontakty na významné osobnosti západní kultury, jen v roce 1923-24 sem můžeme zařadit mimo jiné Bertranda Russella, Oswalda Spenglera, Antonia Machada, Pío Baroju, Claudia Sánchez Albornoze a mnoho dalších myslitelů.¹³⁷

V časopise *Revista de Occidente* byla otištěna velká řada Ortegových esejů o politice, například esej *¿Que son los valores?*, ve kterém pojednává o postatě a významu hodnot, o jejich povaze a rozdělení; *Ideas políticas*, v nichž se zabývá potřebou parlamentu a vlády, funkcí parlamentu, jeho historií, vládou v různých státech.¹³⁸ Otázce španělského problému se věnoval mimo jiné v esejích *El Alemán y el Español*, *Dislocación y restauración de España*, *Cosas de Europa*.¹³⁹ Publikoval zde rovněž články nepolitického charakteru, zabývající se rozborem myšlení jiných filosofů, jako je Gottfried Wilhelm Leibniz nebo Platón; dále malířstvím a jinými druhy umění, včetně reflexí děl umělců jako Marcel Proust, Jorge Simmel, Fjodor Michalovič Dostojevskij; nalezneme zde i jeho eseje o lásce jako například *Para la historia del amor*.¹⁴⁰

¹³⁵ GARCÍA DELGADO, J.L., *Revista de Occidente*, noviembre 2011, nr.336,s 215.

¹³⁶ MAHARG,J., *José Ortega y Gasset*, s. 19.

¹³⁷ MAHARG,J., *José Ortega y Gasset*, 20

¹³⁸ ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 3*,s.531-742.

¹³⁹ ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 4*, s.10-32

¹⁴⁰ ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 3*, s.10-46

6.2.2 Další deníky, do nichž Ortega přispíval

Španělsko vstoupilo do 20. století s pocitem krize a potřeba regenerace politického života, která se opakovala všude, měla také vliv na publicistiku té doby. Významné noviny země byly součástí politických machinací vedoucích ke koloniální katastrofě. Na počátku dvacátého století se ve světě médií objevují nové modely periodik. V prvních dvou desetiletích nabyly na významu deníky jako *ABC*, *El Debate* a *El Sol*, které měly silný vliv po občanské válce. Zejména tyto tři, ačkoli ideologicky nebo politicky odlišné, přinesly novou novinářskou epochu hnutí a politických idejí.¹⁴¹

Od roku 1902 vydával články zejména v časopisech *El Imparcial*, *España*, *Faro*, *Europa*, *La Lectura*.¹⁴² V deníku *Nueva revista* vyšla rovněž řada jeho politických článků jako *Una descripción de la política internacional*. V deníku *El Imparcial* bylo otištěno mnoho jeho článků týkajících se jeho filosofie, například *Unamuno y Europa* nebo *Alemán Latín y Griego*, *El Sobrehombre*.¹⁴³ Jiné články se týkaly umění, například esej *Poesía nueva, poesía vieja, Teoría del clasicismo, Arte de este mundo y del otro*.¹⁴⁴

6.2.3 El Espectador

V roce 1916 sestavil Ortega ze svých dřívějších textů svazek *Personas, Obras, Cosas*, v tomto roce začal rovněž psát do *El Espectador*, do něhož přispíval až do roku 1934. Ve svých člancích se věnuje literární kritice, umění, politickým komentářům, ale i textům pojednávajícím o lásce.¹⁴⁵ Jeden z jeho kritických esejů pojednává o díle Pia Barojy, a to *Tema y estilo, Sobre el arte de Baroja, Cultura anémica*. Rozebírá jeho

¹⁴¹ BARRERA, C., *El periodismo Español en su historia*, Editorial Ariel, Barcelona 2000.

¹⁴² Revista de Occidente. <http://www.ortegaygasset.edu/descargas/contenidos/indice_tomo_1.pdf>

¹⁴³ ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 1*, s. 176- 451.

¹⁴⁴ ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 1*, s.95-120.

¹⁴⁵ *Revista de Occidente* [online]. <<http://www.ortegaygasset.edu/fog/ver/78/obras-completas/plan-de-la-obra/tomo-ii--1916->>>

filosofické myšlenky, styl vyjadřování a jeho díla. Delší z kritických esejů v *El Espectador* věnoval Azorínovi.¹⁴⁶

Další eseje otištěné v *El Espectador* pojednávají o válce, mimo jiné *El genio de la guerra y la guerra alemana*, ve kterém dále pojednává o fenomenologii a etice války.¹⁴⁷ Důležité jsou i jeho filosofické články, jako *El Quijote en la escuela*, kde se zaměřuje i na pedagogii, kulturu a psychologii. Nalezneme zde řadu esejů pojednávajících o Španělsku, hlavně o oblasti Kastílie v esejích *Notas de vago estío* nalezneme řadu příspěvků o životě v Kastílii, o názorech na liberalismus a demokracii, válku, smrt; ale také o kastilské přírodě, lidech a oblíbených místech.¹⁴⁸

¹⁴⁶ ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 2*, s.209-321.

¹⁴⁷ ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 2*, s.323-338

¹⁴⁸ ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 2*, s.531-563.

7. Přínos José Ortegy y Gasseta

V předchozích kapitolách již bylo zmíněno, jak José Ortega y Gasset ovlivňoval španělský kulturní i politický život. Ať již svým originálním filosofickým myšlením, založeným na teorii okolností, celou řadou publikací a novinových článků, jako profesor na univerzitě v Madridu, zakladatel intelektuálního seskupení „madridské školy“. Či jako zakladatel celé řady institucí jako *Ligy pro španělské politické vzdělávání (La Liga de Educación Política Española)* v roce 1914, v roce 1932 *Sdružení ve službách republiky (Agrupación al Servicio de la República)* a roku 1948 v hlavním městě Španělska *Ústavu humanitních věd (El Instituto de Humanidades)*.¹⁴⁹ Ortega se řadí vedle Miguela de Unamuna mezi přední španělské myslitele počátku století. Zaměřme se však v následující kapitole na jeho vliv v jiných oblastech. Mimo Španělsko byla největší sférou jeho vlivu latinská Amerika, avšak i do našich zemí pronikla řada impulsů a inspiroval několik našich známých autorů.

7.1 Ortegův vliv na latinskou Ameriku

Již od své první návštěvy v roce 1916 byl setkáním s hispanoamerickým světem silně ovlivněn a dalo mu na příštích 14 let námět k sérii úvah, vydaných souborně ve svazku *Meditace o mladém národě a jiné eseje o Americe* (texty z let 1916-1940). Ještě intenzivnější a delší byla zpětná vazba, jeho vliv na hispánskou Ameriku.¹⁵⁰ José Ortega y Gasset nejvíce ovlivnil intelektuální společnost v Argentině a Mexiku, ale i v ostatních zemích latinské Ameriky dosáhl velké obliby.

Značný úspěch na poli latinsko-americké sklídila již jeho první kniha *Meditace o Quijotovi* a zejména v ní obsažená teorie okolnosti. Ortega působil zejména na intelektuální elity, v oblasti latinské Ameriky v prvních desetiletích 20. století, se Ortegovo myšlení nejvýrazněji projevovalo u seskupení myslitelů mexické učené

¹⁴⁹ QUESADA, M., *Historia intelectual de España*, s. 212.

¹⁵⁰ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 17

společnosti takzvané „Ateneum mladých“ (Ateneo Joven), kam patřili myslitelé Alfonso Reyes (1889-1959), Maximiliano Henríquez Ureña (1886-1968), Antonio Caso (1883-1946), José María Albino Vasconcelos Calderón (1882-1959).¹⁵¹ Zdejší intelektuální elita byla inspirována Ortegovým způsobem myšlení, jež poskytuje úvahy o specifické povaze vlastní kultury. Podle Ortegy chce každý národ žít svým vlastním osobitým způsobem a cítí jistou antipatii ke způsobu života ostatních; „být Angličanem, Francouzem nebo Španělem znamená být celistvě člověkem po anglickém, francouzském nebo španělském způsobu. Tento způsob se dotýká všech rozměrů lidství – náboženství, poezie, umění, ekonomie, politiky, lásky, bolesti, slasti – proniká je, prosakuje jimi a uzpůsobuje je“.¹⁵²

Podle Ortegy jsou Španělsko i Latinská Amerika oblastmi na okraji moderního západního světa a mají k Evropě problematický vztah, který řeší každá po svém, avšak mají společný rys a tím je distance od evropocentrismu. Ortega však zastává názor, že inspirace evropskou kulturou je velmi potřebná a podnítila by národy, aby opustily svou tradiční národní „ulitu“ a začaly žít po evropském způsobu.¹⁵³ V rámci myšlenky plurality kultur navázal Ortega na knihu Oswalda Spenglera (1880-1936) *Zánik Západu*, která vyšla španělsky v roce 1926, Ortega k ní napsal předmluvu a v hispánské Americe vyvolala v intelektuálním prostředí senzaci. Ortega k ní však měl určité výhrady, proti představě kultur jako nezávislých organismů zdůraznil její vzájemný kontakt – plně se tak opět shodl s Reyesem, Henríquezem Ureňou či dalšími hispanoameričany, pro něž je vzájemné prostupování diametrálně odlišných kultur určující zkušeností jejich kontinentu a hlavním tématem reflexe.¹⁵⁴

Latinsko-amerického světa se dotkla rovněž jeho teorie kultur formulovaná v roce 1924 v rozsáhlém eseji *Atlantidy*, založená na teorii perspektivismu. Odráží se zde téma různosti kultur, tento historický smysl pro různost se v Evropě ujal právě v první čtvrtině 20. století. Ortega se snaží rozšířit historický horizont Evropy, projevuje

¹⁵¹ MAHARG, J., *José Ortega y Gasset*, s. 19

¹⁵² ORTEGA Y GASSET, J., *Evropa a idea národa*, s. 57.

¹⁵³ ORTEGA Y GASSET, J., *Evropa a idea národa*, s. 16.

¹⁵⁴ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasseta*, s. 19

zájem o jiné kultury, které jsou nám vzdálené v prostoru nebo čase, takzvané Atlantidy.¹⁵⁵

Celý tento směr úvah souzní s reflexemi hispanoamerických myslitelů, od jednoduché formulace Antonia Casa (1883-1946), že mexickým osudem je být hluboce lidský, po myšlenky Octavia Paze (1914-1998) o „historiografii jako porozumění jinému a poezii jako dotyku věčné přítomnosti“. Nicméně ne všechny Ortegovy názory byly pochopeny. Například v Argentině vyvolaly jeho snahy o rozbor mentality národa v esejích *Pampa...přísliby a Člověk v sebeobraně*, značnou vlnu nevole, neboť podle místních Ortega nepochopil vlastní myšlení hispanoameričanů, soudí okem Evropana.¹⁵⁶ Nicméně zde byl převážně chápán a oblíben. Je namístě dodat, že v hispánské Americe Ortega mimořádně silně působil nejen svými texty a přednáškami, ale také jako zprostředkovatel nové evropské filosofie, kterou publikoval ve svém vlivném časopise *Revista de Occidente*. Vliv latinské Ameriky se odrazil mimo jiné ve zhruba 20 esejích, věnovaných latinskoamerickým tématům a dále v řadě projevů, seminářů a kursů, které zde prováděl.¹⁵⁷

7.2 Ortegovův vliv v Čechách

Na našem území byla publikována řada Ortegových knih, mezi nimi například v roce 1933, tedy tři roky po publikaci v Madridu, kniha *Vzpouřa davů*, v roce 1969 vyšel v nakladatelství *Mladá Fronta* titul *Úkol naší doby*, v roce 1993 *Evropa a idea národa*. Po roce 1989 u nás nabyl na významu především svými esejí *Meditace o ženách a lásce* (*Conversación sobre mujeres y amor*) a *Zmrtvýchvstání* (*Muerte y resurrección*).¹⁵⁸

Osobnost a názory José Ortegy y Gassetu u nás prezentoval již před válkou zejména Václav Černý (1862-1941), kterého můžeme považovat za hlavní překladaatele tohoto španělského myslitele u nás. Zabýval se Ortegou již od konce dvacátých let.

¹⁵⁵ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gassetu*, s. 20

¹⁵⁶ MAHARG, J., *José Ortega y Gasset*, s. 16.

¹⁵⁷ MAHARG, J., *José Ortega y Gasset*, s. 16.

¹⁵⁸ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gassetu*, s. 13.

Poprvé uvedl Ortegu do českého prostředí studií jeho teorie *Umění odlidštěného*, vydaného v časopise *Host* 8, v letech 1928-1929. Další jeho statí byl překlad statí *Činnost a kontemplace*, rovněž v časopise *Host* 8. Další překlady Černého byly otištěny v časopise *Nová scéna 1*, *Ruch filosofický*, *Čin*, otištěné mezi lety 1928-1930.¹⁵⁹

Podle Josefa Forbelského (1930) je znatelný Ortegův vliv na některé české autory, například významného českého filosofa Jana Patočku (1907-1977), ten se Ortegovými názory inspiroval zejména na poli umění., podle obou filosofů je přelom 19. a 20. století zlomem i ve sféře umění.¹⁶⁰ Jistou podobnost můžeme nalézt i v dílech dalšího myslitele Karla Čapka (1819-1938). Čapek podobně jako Ortega y Gasset dával přednost psaní a publikování spíše kratších studií pro denní tisk. Společnou mají také přehlednost pojmů, jasnost termínů a užívání básnického jazyka. V Čapkových úvahách o vědě se objevují motivy situovanosti jedince, pocit úpadku a selhání jedince a vědy. Byl ovlivněn Bergsonovým vitalismem, ale i Ortegovým perspektivismem. Publikoval článek zabývající se reflexí Ortegovy *Vzpoury davů*, v němž souhlasí s mnoha jeho postřehy. Dle Čapkova názoru však krize nespočívá v problému davu, ale v úpadku jedince.¹⁶¹

Během komunistické éry byly jeho knihy zakázány a vyřazeny z knihoven. Pronikání díla José Ortegy y Gasset bylo pozastaveno z politických důvodů, především v souvislosti s událostmi po potlačení „Pražského jara“. Na indexu byl i jeho překladatel Václav Černý. Oficiální příručky se o španělském filosofovi buď vůbec nezmiňovaly nebo jej vykreslovaly negativně.¹⁶²

Až po „sametové revoluci“ v roce 1989 se začala objevovat nová vydání starších překladů jeho knih, jako *Vzpouřa davů*, přibyly nové překlady a úvahy o jeho díle. Ortegovy knihy se dokonce staly povinnou četbou v nejrůznějších studijních programech politologie, sociologie i estetických a uměleckých oborů na našich univerzitách.¹⁶³

¹⁵⁹ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 58

¹⁶⁰ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 67

¹⁶¹ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 68

¹⁶² FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 60

¹⁶³ FORBELSKÝ, J., *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, s. 62

8. Závěr

Cílem práce bylo přiblížení osoby a díla významného španělského filosofa 20. století José Ortegy y Gasset, představit jej nejen jako filosofa, ale rovněž jako editora a publicistu. Jako osobnost politicky se angažující a v mnoha ohledech inspirativní, jež podnítila vznik nových španělských vědeckých, vzdělávacích a kulturních institucí.

V první kapitole byl čtenář seznámen se životem filosofa a s podněty, které měly vliv na formování jeho intelektuálního života a v pozdější době rovněž na jeho literární tvorbu.

Kapitola druhá reflektovala názory intelektuálního hnutí Generace 98 a Generace 14, porovnávala jejich odlišné přístupy k řešení „španělského problému“ a představila vůdčí osobnosti obou hnutí, Miguela de Unamuno a José Ortegy y Gasset. Hlavním rozdílem mezi oběma autory je, že zatímco Unamuno tíhnul k „pošpanělštění“ Evropy a zachování typického španělského ducha, José Ortega y Gasset byl zastáncem modernějšího a vědeckého přístupu a v Evropě viděl lék pro soudobé Španělsko.

Třetí kapitola stručně pojednávala o filosofickém myšlení José Ortegy y Gasset, seznamovala se třemi fázemi Ortegova myšlení. Popisovala rovněž politické podmínky panující ve Španělsku na počátku 20. Století, které výrazně ovlivňovaly jeho tvorbu. Politický a kulturní pokles země byl častým námětem Ortegových děl, pomocí svých děl a filosofického systému se snažil o zjednání nápravy země.

Kapitola čtvrtá pojednávala o elitním intelektuálním uskupení „madridské školy“, jež vykristalizovalo na univerzitě v Madridu a jehož stoupenci byli ovlivněni ortegiánským učením. Toto seskupení můžeme řadit mezi Ortegovy nejvýznamnější počiny na poli kultury, myšlenky této filosofické školy svým vlivem přesáhly hranice Španělska.

Náplní následující kapitoly byla Ortegova publicistická a editorská činnost. Ortega vydal řadu knih s filosofickým, politologickým, ale i uměleckým, sociologickým a estetickým a literárním zaměřením. Jeho tvorba je značně rozsáhlá, proto jsem se zaměřila na reflexi jeho stěžejních děl z různých odvětví. Později jsem na základě knihy *Obras Completas*, která obsahuje Ortegovo kompletní dílo, poukázala na několik článků vydaných v různých periodikách, která vycházela ve Španělsku na počátku 20. Století a

na základě literatury popsala jejich základní teze. Pracovala jsem rovněž s několika výtisky časopisu *Revista de Occidente*, jehož byl Ortega zakladatelem, a jež je i v dnešní době považován za vědeckou publikaci velkého významu, jak pro Španělsko, tak pro oblast latinské Ameriky.

Poslední kapitola se zabývá přínosem tohoto myslitele. V průběhu práce bylo postupně zmíněno Ortegovo filosofické myšlení, významné publikace a řada institucí, které se formovaly pod vlivem ortegiánského myšlení a měly významný vliv na Španělsko, proto jsem se v závěrečné kapitole rozhodla zaměřit spíše na oblast latinské Ameriky, zejména Argentiny a Mexika, a rovněž na jeho vliv na Českou Republiku a některé české myslitele a spisovatele.

Hlavním cílem práce bylo vytvořit alespoň částečnou reflexi života a díla tohoto španělského myslitele. Rovněž jsem chtěla poukázat na široké pole působnosti José Ortegy y Gasset, na řadu odvětví, do nichž zasahoval. Stěžejním problémem se pro Ortegu stal úpadek hispánské civilizace, snažil se problém řešit jednak pomocí své filosofie, jednak zakládáním řady vzdělávacích institucí, jako například založení *Akademie morálních a politických věd*, *Ligy pro španělské politické vzdělávání*, *Sdružení ve službách republiky* či *Ústavu humanitních věd* a rovněž ovlivňováním intelektuálních španělských elit dané doby. Prostřednictvím svých knih a novinových článků promlouval k řadě národů a dle mého názoru mu právem patří místo mezi významnými mysliteli 20. století, nejen v rámci Španělska, ale i celé Evropy.

Toto téma nabízí řadu možností pro další badání. Dle mého názoru by jedním z témat hodným širší reflexe byl Ortegov vztah s latinskou Amerikou či jeho fascinace Německem a jeho mysliteli, v nichž nalézal po celou dobu značnou inspiraci. Rovněž nakladatelství a časopis *Revista de Occidente* se jeví jako námět vhodný zpracování v rámci samostatné práce.

9. Použitá literatura

Primární literatura:

ORTEGA Y GASSET, J. *Evropa a idea národa*. Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0380-9.

ORTEGA Y GASSET, J., *Meditace o Quijotovi*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-226-8.

ORTEGA Y GASSET, J., *Úvaha o technice a jiné eseje o vědě a filosofii*. Praha: Oikoymenh, 2011. ISBN 978-80-7298-455-8.

ORTEGA Y GASSET, J., *Obras completas tomo 1-4*. Madrid: Revista de Occidente, 1964-70.

ORTEGA Y GASSET, J., *Úkol naší doby*. Praha: Mladá Fronta, 1969.

ORTEGA Y GASSET, J., *Vzpora davů*. Praha Naše vojsko 1993. ISBN 80-206-0072-8.

Sekundární literatura:

BARRERA, C. *El periodismo Español en su historia*. Barcelona: Editorial Ariel, 2000. ISBN 84-344-2865.

BĚLIČ, O.-FORBELSKÝ, J. *Dějiny španělské literatury*. 1. Vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

ČERNÝ, V. *Studie o španělské literatuře*, Praha: Cherm, 2008. ISBN 978-80-86370-36-1.

DE PUY, B. *The cultural legacy of José Ortega y Gasset*. In *Anales de la literatura española contemporanea*. Society of spanish & spanish –american studies, 1983. Vol.8, 1983, pp.107-125.

FENCLOVÁ, J., *Literatura španělsky mluvících zemí*. Plzeň: Fraus, 1999. ISBN 80-7238-063-X.

- FORBELSKÝ, J.- HOUSKOVÁ, A. *Padesát let od smrti José Ortegy y Gasset*, 1. Vyd. Praha: CEP, 2006. ISBN 80-86547-50-7.
- FORBELSKÝ, J., *Španělská literatura 20.století*, Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-806-9.
- GARCÍA DELGADO, J.L. *Revista de Occidente*, noviembre 2011, nr.336. Madrid: Fundación José Ortega y Gasset, 2011. ISSN 0034-8635.
- KRČ, E., *Literatura española II- siglo 19 y 20*. 1. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2646-4.
- MAHARG,J., *José Ortega y Gasset*. Madrid: Ediciones de Cultura Hispánica, 1992. ISBN 84-7232-642-x.
- QUESADA,M., *Historía intelectual de España*. Madrid 2004. ISBN 84-483-0779-8.
- SAÑA, H., *Historía de la filosofía española*. Almuzara 2007. ISBN 978-84-96710-98-6.
- SUANCOS M.,M.,*Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: Editorial Síntesis, 2010. ISBN 84-9756-972-9.
- ZAMBRANO, M., *La razón en la sombra – Antología crítica*, Madrid: Ediciones Siruela, 2003. ISBN 84-7844-791-1.
- MARTÍN PUERTA, A. *Ortega y Unamuno en la España de Franco*. Madrid: Encuentro, 2009.ISBN 978-84-7490-989-0.

10. Resumé

The main theme of my Bachelor thesis is the spanish philosopher José Ortega y Gasset. I focus mainly on his journalistic and editorial activity, but of course I will outline the important informations about his life and his philosophical system.

The first chapter introduces a life of José Ortega y Gasset. I focus mainly on elements which have inspired him when he was young and which shaped his thinking, like for example family background, education and areas of interest. The next chapter is dedicated to two intellectual movements that influenced the Spanish mentality in the beginning of the 20th century - Generation 98, and Generation 14. The third chapter introduces philosophical thought of José Ortega y gasset. In this part I focused on description of the three phases of his thinking, these are objectivism, perspektivism, which is especially important for the concept of *razón vital*. The following parts of my Bachelor thesis deals with his editorial and journalistic activities. In this section I describe the individual books and journals, in which he published his articles. In the last chapter I summarize his influennce and importance for Latin America and the Czech Republic.

The main goal of this work was to give readers a comprehensive view of the Spanish thinker and his work.